

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Sør-Trøndelag

6 - 94

Rapport

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Miljøvernavdelingen

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

KONTORADR.: KLÆBUVEIEN 194 - TLF 07-949011 - TELEFAX 07-949350
POSTADR.: STATENS HUS - 7005 TRONDHEIM

Medlemmer i samarbeidsgruppa på kulturlandskap

Vår ref./94/mevk
Ark. 48.

Trondheim, 8. august 1994

NASJONAL REGISTRERING AV VERDIFULLE KULTURLANDSKAP

Vedlagt følger rapport og vedlegg fra prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap".

Takk for gode råd i forbindelse med gjennomføring av prosjektet!

Med hilsen

Terje Klokke

May Eli Vatn Kristiansen

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Miljøvernavdelingen

Statens Hus

7005 Trondheim

Tlf. 73 94 90 11 Telefax 73 94 93 50

Rapport

Nr. 6 - 1994

TITTEL	DATO
Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap - Sør-Trøndelag fylke	Juni 1994
FORFATTER/SAKSBEHANDLER	ANTALL SIDER
May Eli Vatn Kristiansen	96
ANSVARLIG SIGNATUR	OPPLAG
Terje Klock	300
EKSTRAKT	
Denne rapporten omfatter resultatene fra prosjektet Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag fylke. Prosjektet ble satt i gang av Miljøvern-departementet i 1991. Målsettinga for prosjektet var å utarbeide en oversikt over særlig verdifulle kulturlandskapsområder i Norge, for bl.a. å kunne gjennomføre en helhetlig forvaltning av kulturlandskap. I Sør-Trøndelag er det foretatt kulturlandskapsregistreringer i alle 25 kommuner, og til sammen er det registrert 272 kulturlandskapsområder. Av disse er det plukket ut 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområder, med vekt på biologiske/økologiske og kultur-historiske verdier i Sør-Trøndelag fylke. Kulturlandskapsområdene er plassert i regioner, etter regioninndeling utarbeidet av NIJOS (Norsk Institutt for jord- og skogkartlegging).	

STIKKORD

KEYWORDS (max 5)

Kulturlandskap Biologi/økologi Kulturhistorie 19 særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag	Cultural landscape Biology/Ecology Cultural history 19 very valuable cultural landscapes located in Sør-Trøndelag
---	---

ISBN 82-7540-055-4

Forord

Høsten 1991 satte Miljøverndepartementet ned et sentralt utvalg med ansvar for ei nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen v/seksjonsleder Endre Persen har vært administrativt og faglig ansvarlig for gjennomføringa av prosjektet i Sør-Trøndelag fylke. I Sør-Trøndelag har prosjektet gått i perioden 1992 til første kvartal 1994. Det har vært to feltesonger i tilknytning til prosjektet. May Eli Vatn Kristiansen har fungert som prosjektleder og registrator. Bjørn Sæther har i 1993 foretatt botaniske registreringer i en del av kommunene i fylket.

Samarbeidsgruppa på kulturlandskap har fungert som faglig veileder og diskusjonsforum for prosjektleder. Samme gruppe har også deltatt i utvelgelsen av de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene for Sør-Trøndelag fylke. Møter i gruppa har vært holdt etter behov. Samarbeidsgruppa på kulturlandskap er satt sammen av følgende representanter:

- Sør-Trøndelag Bondelag v/ Bjørg Bruset
- Sør-Trøndelag Bonde- og Småbrukerlag v/Grete Toresen
- Sør-Trøndelag Fylkeskommune, kulturvernkontoret v/Johan Helberg, Marie Anker
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, landbruksavdelingen v/Tore Bjørkli, Kjellaug Jule, Gaute Arnekleiv
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen v/Hallvard Berget, Tørris Ekker, May Eli Vatn Kristiansen

Trond Haugskott har vært ansvarlig for illustrasjoner og layout av rapporten.

Denne rapporten er delt i to - en tekstdel og en vedleggsdel, hvorav dette er tekstdelen.

Trondheim, juni 1994

Terje Klock
fylkesmiljøvernshjef

Sammendrag

Denne rapporten omfatter resultatene fra prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" i Sør-Trøndelag fylke. Miljøverndepartementet satte i 1991 ned et sentralt utvalg med ansvar for prosjektet, med representanter fra Direktoratet for naturforvaltning, Fylkeslandbrukskontoret i Østfold, Landbruksdepartementet, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og småbrukarlag, Norges Landbrukshøgskole, Norges Naturvernforbund, Norsk Institutt for Naturforskning, Riksantikvaren.

Målsettinga for prosjektet er å utarbeide en oversikt over særlig verdifulle kulturlandskapsområder i Norge. En slik oversikt er nødvendig for å kunne gjennomføre en helhetlig forvaltning av kulturlandskapet.

Kulturlandskapsområdene registreres ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med utgangspunkt i kriteriene kontinuitet, representativitet, særpreg, sjeldenhet, mangfold, inngrep/påvirkning, helhetlig landskap, verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet, størrelse, hevd/tilstand, undersøkelses-, forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi, skjønnhet/estetisk verdi og symbol- og identitetsverdi.

Det er foretatt kulturlandskapsregistrering i alle de 25 kommunene i Sør-Trøndelag fylke. Til sammen er det registrert 272 kulturlandskapsområder, i underkant av 13 områder pr. kommune. Områdene er plassert i regioner (etter regioninndeling utarbeidet av Norsk institutt for jord- og skogkartlegging - NIJOS); Fjellskogen i Sør-Norge, Lågfjellet i Sør-Norge, Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag, Fjordbygder i Møre og Trøndelag, Trondheimfjordens jordbruksbygder, Dal- og fjellbygder i Trøndelag, og deretter klassifisert i tre klasser:

- 1) Særlig verdifulle kulturlandskapsområder
- 2) Områder med stor verdi for kulturlandskapet
- 3) Landbrukets hverdagslandskap

Samarbeidsgruppa på kulturlandskap har fungert som diskusjonsforum og faglig veileder for prosjektleder. Gruppas medlemmer presiserte at det var viktig å få fram at kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag er plukket ut med vekt på biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier.

Det er viktig å være oppmerksom på at det er kun foretatt ei grov-registrering av kulturlandskapsområdene, og at de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag er eksempler på gammelt kulturlandskap for fylket. Sør-Trøndelag fylke har valgt benevnelsen særlig verdifulle framfor spesielt verneverdige kulturlandskapsområder. Denne benevnelsen er valgt fordi disse registreringene er gjort ut fra målsetting om å få en oversikt over verdifulle kulturlandskapsområder, og ikke over verneverdige områder.

Til sammen er det plukket ut 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområder med vekt på biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier i Sør-Trøndelag fylke:

Fjellskogen i Sør-Norge

Fjølåsen - Agdenes kommune
Vålåskardet - Meldal kommune

Lågfjellet i Sør-Norge

Seterdalen i Buas dalføre - Midtre Gauldal kommune
Reinsbekksetra - Oppdal kommune

Kystbygdene i Møre og Romsdal

Valseidet - Bjugn kommune

Gussøya - Hemne kommune

Skårøya - Hitra kommune

Fjordbygder i Møre og Trøndelag

Kårholtåsen - Hemne kommune

Austvasslia - Osen kommune

Trondheimfjordens jordbruksbygder

Lavollen, Tunga - Trondheim kommune

Høstad - Trondheim kommune

Rotvoll - Trondheim kommune

Dal- og fjellbygder i Trøndelag

Nyplassen - Meldal kommune

Garberg - Meldal kommune

Jorlia - Rennebu kommune

Korssjøen - Røros kommune

Sølendet - Røros kommune

Småsetran - Røros kommune

Tjernvollen - Selbu kommune

UTM-referansene henviser til ca. midtpunktet i de registrerte områdene.

Innhold

Figurliste	2
Tabell-liste	2
1. Innledning	3
1.1. Bakgrunn	3
1.2 Målsetting	3
1.3 Rapportens oppbygging	4
2. "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap"	5
2.1 Om prosjektet	5
2.2 Hvordan ta vare på verdifulle kulturlandskap	5
2.3 Helhetlig forvaltning og plassering i nivåer av landskap	6
2.4 Gjennomføring av prosjektet	7
2.5 Kriterier for utvelgelse av verdifulle kulturlandskap	7
2.6 Plassering av landskap i hovedkategorier	8
3. Utvelgelse av verdifulle kulturlandskap	9
3.1 Forarbeid	9
3.2 Feltarbeid	10
3.3 Etterarbeid	11
3.3.1 Inndeling i klasser	12
3.3.2 Inndeling i hovedkategorier	12
3.3.3 Inndeling i regioner	13
4. Landskapsregioner i Sør-Trøndelag fylke	14
4.1 Fjellskogen i Sør-Norge	14
4.2 Lågfjellet i Sør-Norge	15
4.3 Høgfjellet i Sør-Norge	15
4.4 Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag	16
4.5 Fjordbygder i Møre og Trøndelag	16
4.6 Trondheimfjordens jordbruksbygder	17
4.7 Dal- og fjellbygder i Trøndelag og viddebygdene i Sør-Trøndelag og Hedmark	18
4.7.1 Dal- og fjellbygder	18
4.7.2 Viddebygdene	18
5. Byggeskikk i Sør-Trøndelag fylke	19
5.1 Innledning	19
5.2 Bygningsmassens tilpassing til landskap og tilgjengelige ressurser	19
5.3 Tunformer	20
5.4 Våningshus	21
5.5 Stabbur	21
5.6 Driftsbygninger	21
5.7 Naust/sjøhus	22
5.8 Bygninger i utmark	22
5.9 Dagens byggeskikk	22
6. Plassering av lokaliteter i klasser	23
6.1 Klasse 1 Særlig verdifulle kulturlandskapsområder	24
6.2 Klasse 2 Områder med stor verdi for kulturlandskapet	25
6.3 Klasse 3 Landbrukets hverdagslandskap	35
7. Presentasjon av de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag fylke	38
7.1 Fjellskogen i Sør-Norge	42
1. Fjølåsen	42
2. Vålåskardet	44
7.2 Lågfjellet i Sør-Norge	46
3. Seterdalen i Buas dalføre	46
4. Reinsbekksetra	48

7.3 Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag	50
5. Valseidet	50
6. Gussøya	52
7. Skårøya	54
7.4 Fjordbygder i Møre og Trøndelag	56
8. Kårholtåsen	56
9. Austvasslia	58
7.5 Trondheimfjordens jordbruksbygder	60
10. Lavollen, Tunga	60
11. Høstad	62
12. Rotvoll øvre og nedre	64
7.6 Dal- og fjellbygder i Trøndelag	66
13. Nyplassen	66
14. Garberg	68
15. Jorlia	70
16. Korssjøen	72
17. Sølendet	74
18. Småsetran	76
19. Tjernvollen	78
Kildemateriale	80

Figurliste

Fig. 1	Klassifisering av areal med middels til høy verdi for kulturlandskap og friluftsliv ut fra aktuell virkemiddelbruk	6
Fig. 2	Oversiktskart over de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag fylke	39
Fig. 3	Fjølåsen	42
Fig. 4	Setergrenda Vålåskardet	44
Fig. 5	Seterdalen i Buas dalføre, i tradisjonell seterdrift	46
Fig. 6	Reinsbekksetra	48
Fig. 7	Gravhauger på Valseidet	50
Fig. 8	Gussøya	52
Fig. 9	Skårøya	54
Fig. 10	Kårholtåsen	56
Fig. 11	Austvasslia m/Austvassgården	58
Fig. 12	Gårdsanlegget på Lavollen	60
Fig. 13	Beitehaugen på Høstad	62
Fig. 14	Rotvoll	64
Fig. 15	Nyplassen - tidligere jordbruksgrend, nå setergrend	66
Fig. 16	Garberg gård	68
Fig. 17	Jorlia gård	70
Fig. 18	Korssjøen ved Store Korssjøen	72
Fig. 19	Sølendet naturreservat	74
Fig. 20	Småsetran - tidligere brukt til setring og byjordbruk	76
Fig. 21	Tjernvollen gård	78

Tabell-liste

Tabell 1	Hovedkriterier til bruk i utvelgelse av verdifulle kulturlandskapsområder samt vurderinger ut fra 3 nivåer (stor, middels, liten)	40
Tabell 2	Støttekriterier til bruk i utvelgelse av verdifulle kulturlandskapsområder, samt vurderinger ut fra 3 nivåer (stor, middels, liten)	41

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Hvorfor ønsker vi å ta vare på kulturlandskap?

Samfunnsendringer

Kulturlandskap er resultat av en kontinuerlig endringsprosess. I etterkrigstida har prosessen foregått med en større hastighet og omfang enn tidligere. Endringer i driftsformer i landbruket, kanaliseringspolitik og krav til rasjonalisering og effektivitet har ført til omfattende endringer i jordbrukslandskapet.

Landskap som er formet av flere generasjoners bruk, er i ferd med å forsvinne, enten ved at de forfaller eller at landskapet får endret arealbruk. Med slike endringer forsvinner ofte en del natur- og kulturverdier i landskapet som man ønsker å ta vare på.

I prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap", som ble startet i 1991, ønsket man å få en oversikt over hva som finnes av verdifulle kulturlandskap på kommunenivå, på fylkesnivå og sist men ikke minst på nasjonalt nivå. Med bakgrunn i denne oversikten kan man utarbeide/ta i bruk virkemidler for å få til en best mulig forvaltning av områdene.

1.2 Målsetting

Målsettinga med prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" er å *utarbeide en oversikt over særlig verdifulle kulturlandskap i Norge.*

Jordbrukets kulturlandskap

I prosjektet er begrepet *kulturlandskap* ikke definert. I det skrevne materialet utgitt av det sentrale utvalget, kommer det fram at prosjektet skal konsentrere seg om jordbrukets kulturlandskap.

Biologisk mangfold

Kulturminner

Det er heller ikke gjort noen former for tidsavgrensninger i prosjektet, med hensyn til vurdering av registrerte kulturlandskapsområder og deres kvaliteter. I veiledningsmaterialet er det presisert at man ønsker å registrere områder med blant annet stort biologisk mangfold og botanisk artsrike områder. Områder som rommer truede arter og kulturmarkstyper og sjeldne kulturlandskapselementer er også viktig å få med. Områder med slike kvaliteter finner man ofte i landskapsområder hvor gjengroingsfasen har begynt eller i områder hvor man ikke driver med intensiv jordbruksproduksjon.

På begynnelsen av 1900-tallet og fram til etter den 2. verdenskrig, ble de arealer som kunne nyttes til jordbruksformål benyttet. I takt med mekanisering av jordbruket, ble jordbruksproduksjonen mer effektivisert og spesialisert. Dette har ført til at områder (blant annet brattlendte, vanskelig tilgjengelige områder m.m.) som tidligere var i bruk til jordbruksproduksjon, har blitt lagt brakk i løpet av 1950- og 60-tallet.

Ut fra nevnte forhold har Sør-Trøndelag lagt vekt på å fange opp områder basert på 1950- 60-tallets jordbrukslandskap, et landskap i grenseland mellom manuelt formet jordbrukslandskap og et mer mekanisert formet jordbrukslandskap.

1.3 Rapportens oppbygging

Kap. 2 beskriver prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap".

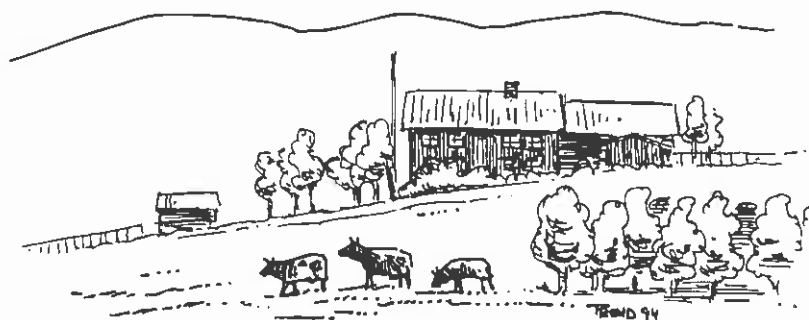
Kap. 3 tar for seg metoder som er benyttet i forbindelse med utvelging av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag fylke.

Kap. 4 gir en kort beskrivelse av landskapsregioner i Sør-Trøndelag fylke. Beskrivelsen er hentet fra Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, NIJOS.

Kap. 5 omhandler den trønderske byggeskikken på landsbygda.

Kap. 6 gir en oversikt over de registrerte kulturlandskapsområdenes plassering i klasser.

Kap. 7 inneholder en mer detaljert beskrivelse av de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene som er valgt ut for Sør-Trøndelag fylke.

2. “Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap”

2.1 Om prosjektet

Sentralt utvalg

Miljøverndepartementet satte høsten 1991 ned et utvalg med ansvar for en nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Det sentrale utvalget består av representanter fra Direktoratet for naturforvaltning, Fylkeslandbrukskontoret i Østfold, Landbruksdepartementet, Miljøverndepartementet, Norges Bondelag, Norges Bonde- og småbrukarlag, Norges landbrukshøgskole, Norges Naturvernforbund, Norsk institutt for naturforskning og Riksantikvaren.

Formålet med prosjektet “Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap” er å samordne og utvikle en forvaltning av jordbrukets kulturlandskap, der biologisk mangfold, kulturminner og opplevelseskriterier sikres.

Spørrerunde

Innledningsvis i prosjektet ble det foretatt en spørrerunde til alle fylkers miljøvernavdelinger, fylkeskommuners kulturetater og fylkeslandbrukskontor om status i arbeid med kulturlandskap. Tilbakemeldingene skulle brukes som et grunnlag for å vurdere behov for ytterligere innsats i fylkene.

Eksisterende kunnskapsnivå

Det viste seg at det eksisterende kunnskapsnivået om kulturlandskap i de ulike fylkene var svært forskjellig, og generelt for dårlig.

Flere fylker meldte ønske/behov om registrering av kulturlandskap i fylkene. Det ble også meldt behov for en samordning av eksisterende viten og en samlet vurdering av natur- og kulturminneverdier i kulturlandskapet.

2.2 Hvordan ta vare på verdifulle kulturlandskap

Miljøpolitisk helhetstenkning

For å sikre de viktigste biologiske/økologiske, kulturhistoriske og rekreative verdiene i kulturlandskapet, kreves det en miljøpolitisk helhetstenkning.

Arealbruks-politikk

Sikring av disse verdiene er nært knyttet til arealbruk og arealbrukspolitikk. Det kreves og forutsetter samordning av de juridiske og økonomiske virkemidlene innenfor miljøvern (natur- og kulturminnevern), jord- og skogbruks- samt arealforvaltninga. For å kunne gjennomføre dette må det understrekes at det trengs innsats på alle samfunnsnivåer, fra grunneier og kommune til fylke og stat.

Forvaltning

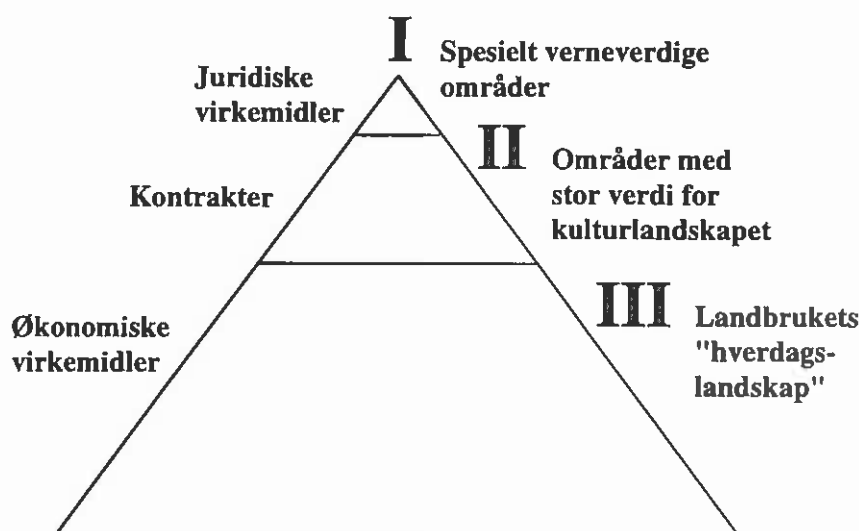
Forvaltninga av kulturlandskapet innenfor områder med aktiv landbruksdrift er i første rekke et ansvar for landbruksmyndighetene og brukere. I spesielle tilfeller der hvor det er store naturvern- og/eller kulturminneinteresser, har også miljøvernmyndighetene et ansvar. Å ta vare på kulturlandskapet bør dessuten i større utstrekning enn i dag, bli et kommunalt ansvar gjennom kommuneplanarbeidet.

Utarbeide oversikt

På grunnlag av nevnte forhold er det behov for å utarbeide oversikt over de mest verdifulle kulturlandskapsområdene, samt samordne og koordinere innsatsen angående forvaltning av kulturlandskapet.

2.3 Helhetlig forvaltning og plassering i nivåer av landskap

Helhetlig strategi for forvaltning av kulturlandskap kan bygges opp på tre landskapsnivåer jfr. Nordisk Ministerråd 1992, "Kulturlandskap og jordbruk", se figur 1. De tre nivåene er:

Figur 1. Klassifisering av areal med middels til høy verdi for kulturlandskap (og friluftsliv) ut fra aktuell virkemiddelbruk.

1. Spesielt verneverdige områder er kulturlandskapsområder som er så verdifulle at de kan være aktuelle å sikres for ettertiden med hjemmel i natur-, kulturminne-loven og plan- og bygningsloven og gjennom hensiktsmessig skjøtsel. I Sør-Trøndelag fylke har vi valgt å betegne denne klassen for særlig verdifulle kulturlandskapsområder.

2. Områder med stor verdi for kulturlandskapet er områder med mer spesielle økologiske eller kulturelle verdier enn i "hverdagslandskapet". Slike arealer skjøttes og sikres ofte best gjennom ulike former for kontraktssystemer utformet i fellesskap mellom den enkelte arealforvalter og myndighetene (f. eks. landbrukets "Tilskudd til spesielle tiltak i jordbrukets kulturlandskap").

3. Landbrukets "hverdagslandskap". I denne type landskap innarbeides hensynet til kulturlandskapsverdier i jord- og skogbrukspolitikken, i arealplanleggingen m.v. Her vil det være mest hensiktsmessig å sikre verdiene gjennom bruk av økonomiske ordninger som f. eks arealtilskudd med skjøtselbetingelser.

2.4 Gjennomføring av prosjektet

Registreringsarbeid

Det sentrale utvalget har forsøkt å utarbeide et så konkret metodeopplegg for registreringsarbeidet som mulig. Ønsket er at registreringsarbeidet skal foregå på de samme premisser over hele landet, og at man kan ha mulighet til å foreta "sammenligninger" av det registrerte materialet. Registreringsarbeidet på prosjektet er delt inn i 3 faser:

1. **Forarbeid** med blant annet innsamling av bakgrunnsmateriale og feltrekognoseringer.
2. **Registreringer**, dvs feltarbeid.
3. **Rapportering** som omfatter bedømming og prioritering av de registrerte kulturlandskapsområdene.

2.5 Kriterier for utvelgelse av verdifulle kulturlandskap

Utvelgelse av verdifulle kulturlandskap

I utvelgelse av verdifulle kulturlandskap er det utformet et kriterieoppsett fra det sentrale utvalget, ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier. Kriteriene gjelder for alle landskapsnivå, fra hverdagslandskapet, til områder med stor verdi for kulturlandskapet og til spesielt verdifulle kulturlandskapsområder. Det er i alt 13 kriterier til bruk for vurdering av et område:

1. **Kontinuitet**
2. **Representativitet**
3. **Særpreg**
4. **Sjeldenhet**
5. **Mangfold**
6. **Inngrep/påvirkning**
7. **Helhetlig landskap**

For ytterligere å kunne skille mellom verdifulle kulturlandskap brukes følgende støttekriterier:

8. **Verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet**
9. **Undersøkelses/forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi**
10. **Størrelse**
11. **Hevd, tilstand**
12. **Skjønnhet/estetisk verdi**
13. **Symbol- og identitetsverdi**

Erfaringer fra utplukking og beskrivelse av verdifulle kulturlandskap, viser at det er ingen klare grenser mellom de ulike kriteriene, slik at en og samme beskrivelse kan passe inn under flere kriterier.

2.6 Plassering av landskap i hovedkategorier

3 hovedkategorier

I tillegg til beskrivelse av verdifulle kulturlandskap er det ønske fra det sentrale utvalget om å plassere de registrerte områdene i 3 hovedkategorier:

1. Representative landskap/typiske landskap er områder som gir typiske eksempler på tradisjonsfast primærnæringsvirksomhet og bosettingsmønster i distrikt, fylke eller landsdel; det som er vanlig eller dagligdags. Ofte vil disse landskapstypene være sjeldne i dag.

2. Særprege landskap omfatter landskap som er unike, enestående, har stor egenverdi og som ofte er truet, knyttet til spesielle driftsformer eller er i utgangspunktet resultat av særegne naturforhold.

3. Mangfold - landskap med stor artsrikdom og variasjon omfatter områder med svært rik flora og/eller fauna, og varierte naturtyper.

Områder som tilfredsstiller kriteriene slik at de kan inngå i en eller flere av nevnte hovedkategorier av landskap, er de områder som man ønsker å få registrert på dette prosjektet. Hovedkategoriene av landskap skal gi et bilde av hva som menes med verdifulle kulturlandskap. De ulike kriteriene som brukes i forbindelse med registrering av områder, vil nødvendigvis ha ulikt innhold alt etter hvor en befinner seg i landet. I Sør-Trøndelag har man valgt å plassere de registrerte områdene med utgangspunkt i NIJOS' regioninndeling, se også side 12 og 13.

3. Utvelgelse av verdifulle kulturlandskap

Det er presisert fra det sentrale utvalget at det er forsøkt å utarbeide et mest mulig konkret metodeopplegg, slik at man skal ha mulighet til å "sammenligne" det innsamlede materialet i videre vurdering, bedømming og prioritering. Erfaringer viser at det kan være vanskelig å lage et metodeopplegg som skal passe for alle fylkene. Hvordan man benytter seg av metodene, kan blant annet være avhengig av skjønn. Det er viktig i denne sammenhengen å være oppmerksom på at ulik bruk av metodene kan gi ulike resultater.

I forbindelse med prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" har det vært holdt flere kurs i regi av både det sentrale utvalget og av fylkesmennenes miljøvernavdelinger.

3.1 Forarbeid

Diverse register

Egnet skriftlige opplysninger har vært Edb-register for naturvernområder i Sør-Trøndelag fylke (EDNA-91), Edb-register for friluftslivsområder i Sør-Trøndelag (FRIDA-87), kulturlandskapsregistreringer i Sør-Trøndelag fylke gjort av Fylkeslandbrukskontoret i 1991 (FLK-91), Norges Bebyggelse for Sør-Trøndelag fylke, bygdebøker, brosjyrer o.l.

Flyfoto

Innledningsvis for å få oversikt over kommuner og egnete områder for nærmere registrering, ble det brukt flyfoto i arbeidet. Det viste seg raskt å være alt for ressurskrevende, og ble av den grunn kuttet ut.

Spørreskjema

For å få inn opplysninger fra kommunene om hvilke områder som kunne være egnet for registrering, ble det sendt ut et spørreskjema utarbeidet av det sentrale utvalget (se vedleggsdelen). Av 25 kommuner i Sør-Trøndelag fylke var det bare 5 som ga tilbakemelding i form av utfylt skjema.

Møter med kommunene

Det viste seg at man fikk best resultat ved å dra til hver kommune for et møte, informere om prosjektet og diskutere seg fram til aktuelle områder for nærmere registreringer i hver enkelt kommune. Denne metoden ble benyttet for feltsesongen i 1992. Erfaringer viste at denne metoden tok lang tid, og før feltsesong i 1993 ble de kommuner som ikke var besøkt året før, invitert til fellesmøte til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen. Foreslåtte områder for registrering, ble tegnet inn på kart 1:50.000. Møtedeltakere fra kommunene var stort sett miljøvernleder, representanter fra landbrukskontor og kulturkontor. Etter møtevirksomheter, og med bakgrunn i den innkomne informasjonen, ble det foretatt feltrekognoseringer og registreringer.

Alle berørte grunneiere ble i 1993 informert om prosjektet i brev fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, sendt av landbrukskontorene i kommunene.

3.2 Feltarbeid

Områder for registreringer

Antall områder og størrelsen på områder i hver enkelte kommune foreslått til registrering, har variert fra 5 til ca. 20 områder. Størrelse på områder og avstand til og mellom de foreslåtte områdene, har vært avgjørende for hvor mange områder man har hatt mulighet til å registrere i løpet av den avsatte tida. Av praktiske årsaker - en registrator til å foreta registreringer av verdifulle kulturlandskapsområder i de 25 kommunene i Sør-Trøndelag fylke, ble det satt ei øvre grense til ca. 10 områder pr. kommune. Størrelsen på de registrerte områdene varierer fra en avgrenset eiendom til flere eiendommer/større grender, dalfører o.l.

Kart

Registrerte områder er merket av på kart, ØK 1:5000, det er tatt bilder og samlet inn informasjon. I feltsesong 1993 ble det i tillegg til det som ble gjort i 1992, også foretatt botaniske registreringer i en del av områdene. I forbindelse med de botaniske registreringene ble det benyttet krysslisse (se vedleggsdelen).

Registreringsskjema

I forbindelse med registrering er det fylt ut et 4 siders skjema for hvert område som er besøkt (se vedleggsdelen):

På side 1 i registreringsskjemaet skal det gis opplysninger om praktiske forhold ved et område, dvs. gårds- og bruksnummer, navn på området, geografisk beliggenhet, eiendomsforhold, informasjon om andre aktuelle opplysninger for området, områdets hevd og status og opplysninger om kulturmarkstyper.

Side 2 i registreringsskjemaet omfatter botaniske/økologiske forhold ved et registrert område. Her skal det gis en beskrivelse av kulturmarkstyper i et registrert område. Opplysninger om vegetasjonstyper og viktige arter skal inn her. I tillegg skal man gi opplysninger om nåværende og tidligere bruk av området og om det er landskapsendringer i området knyttet til moderne drift.

Side 3 omfatter kulturminner i jordbrukslandskapet. Opplysninger om kulturminner i jordbrukslandskapet er delt inn i 4 hovedkategorier. I tillegg til at man skal gi opplysninger om kulturminnene, skal det gis ei grov tilstandsvurdering av kulturminnene som er registrert. Det er også satt av plass til opplysninger om etnisk tilhørighet til området.

På side 4 i registreringsskjemaet skal det gis en helhetsvurdering av området som er registrert, ut fra botaniske/økologiske og kulturhistoriske verdier. Vurderinga skal gjøres med utgangspunkt i 7 hovedkriterier, hvorav *særpreg og sjeldenhet* skal være utslagsgivende for verdivurdering og utvelgelse av verdifulle kulturlandskapsområder. I ei videre vurdering av det registrerte området kan man benytte seg av 6 støttekriterier. Vurderingen skal så gis etter en skala fra stor (s), middels (m) og liten/lav (l).

På feltarbeidet deltok ofte miljøvernleder, folk fra landbrukskontor og kulturkontor. Dette var ei positiv erfaring, og det kom fram mange opplysninger om områdene som ble registrert.

I løpet av feltsesong 1992 og 1993 ble alle de 25 kommunene i Sør-Trøndelag besøkt og områder registrert. Til sammen er det registrert 272 områder, gjennomsnittlig i underkant av 13 områder i hver kommune. De registrerte områdene er av ulik størrelse.

3.3 Etterarbeid

Hovedkriterier

I utvelgelse av verdifulle kulturlandskap har det sentrale utvalget utformet et kriterieoppsett ut fra botaniske/økologiske og kulturhistoriske verdier:

1. **Kontinuitet** omfatter områder hvor tradisjonelle driftsformer er holdt i hevd gjennom kontinuerlig drift og med kontinuitet i byggeskikk og bosettingsmønster samt andre kulturspor.
2. **Representativitet** skal være beskrivende for områder som et godt eksempel for det typiske i regionen, fylket eller landsdelen, både når det gjelder bosettingsmønster, driftsformer, kulturmarkstyper og bebyggelse/andre faste kulturminner.
3. **Særpreg** skal være beskrivende for områder med særegenheter som forsterker evt. avviker fra det typiske i regionen, fylke eller landsdel, med stor egenverdi.
4. **Sjeldenhet** - områder som rommer truede arter og kulturmarkstyper og sjeldne kulturlandskapselementer.
5. **Mangfold** - områder med mange forskjellige kulturmarkstyper og kulturminner, samt rik flora og fauna. Områder med stor historisk dybde.
6. **Inngrep/påvirkning**- områder som i seinere tid ikke har vært utsatt for negative inngrep og negativ påvirkning som f.eks. ulike større inngrep i landskapet, kraftlinjer, bakkeplanering, bekkelukking, gjengroing, tilplanting osv.
7. **Helhetlig landskap**- områder som utgjør et komplett og velbevart miljø som ikke er ødelagt av inngrep i seinere tid, men har beholdt sine biologiske og kulturhistoriske kvaliteter.

Støttekriterier

For ytterligere å kunne skille mellom verdifulle kulturlandskap, brukes følgende støttekriterier (øvrige verdier):

8. **Verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet** - områder som ofte er besøkt, ligger nært et tettsted eller lignende.
9. **Størrelse** - større områder som er i god hevd vil føre mindre omkostninger på å opprettholde enn et område som er påvirket av ulike inngrep, i forfall eller gjengroende.

10. Undersøkelses/forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi - Områder der det foregår eller har foregått kulturlandskapsforskning/undersøkelse, samt som egner seg som studieobjekter for "annen formidling".

12. Skjønnhet/estetisk verdi -områder med spesielt tiltalende landskapsbilde.

13. Symbol- og identitetsverdi- områder som har vært eller er en inspirasjonskilde for bildende kunst, musikk, litteratur, spesielle historiske handlinger o.l., - områder med spesiell verdi for stedstilhørighet, lokal eller etnisk identitet i dag.

Det kan være noe problematisk å utnytte kriteriene/verdiene maksimalt i en beskrivelse av de registrerte områdene, fordi man kjenner området og kommunen for dårlig. I en del tilfeller kan vurderingene av et område bli subjektive, særlig ut fra punktene 10-12, fordi man ikke har mulighet til å få detaljerte kunnskaper om et område med en slik type registrering som er gjort.

3.3.1 Inndeling i klasser

3 klasser

Etter at man har vurdert de ulike områdene som er registrert, ønsker det sentrale utvalget at områdene/lokalitetene skal plasseres i 3 klasser (se også kap. 2):

Særlig verdifulle
kulturlandskapsområder

1. *Spesielt verneverdige områder*
2. *Områder med stor verdi for kulturlandskapet*
3. *Landbrukets "hverdagslandskap".*

3.3.2 Inndeling i hovedkategorier

De registrerte områdene skal også plasseres i hovedkategorier av landskap. Disse hovedkategoriene er:

1. *Representative/typiske landskap*
2. *Særpregede landskap*
3. *Mangfold - landskap med stor artsrikdom og variasjon*

Å plassere de registrerte områdene inn i nevnte hovedkategorier for Sør-Trøndelag fylke, er funnet noe vanskelig. Det kreves *god* kjennskap til kommunene for å kunne plassere de registrerte områdene i nevnte hovedkategorier. For Sør-Trøndelag fylke er det viktig å være oppmerksom på at det kun er utført ei *grov-registrering* av verdifulle kulturlandskap, og av et begrenset utvalg av områder.

Det er også vanskelig å benytte seg av kategoriene i en beskrivelse av de registrerte områdene, fordi kategoriene synes å gå over i hverandre. F.eks. kan et landskap være særpreget samtidig som det kan være

representativt/typisk for kommunen, regionen eller fylket. I mange tilfeller kan f.eks. et mangfoldig landskap, være det som særpreger landskapet i et område, eller det kan være det typiske eller representative for landskapet i et bestemt område.

Regioner

3.3.3 Inndeling i regioner

For å kunne presentere det registrerte materialet mest mulig oversiktlig og objektivt, har samarbeidsgruppa på kulturlandskap kommet fram til at det er mest hensiktsmessig for Sør-Trøndelag fylke å presentere de registrerte områdene i regioner etter NIJOS (Norsk institutt for jord- og skogkartlegging) forslag til regioninndelinger. Regioninndelinga for Sør-Trøndelag ser slik ut:

1. Fjellskogen i Sør-Norge
2. Lågfjellet i Sør-Norge
3. Høgfjellet i Sør-Norge
4. Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag
5. Fjordbygder i Møre og Trøndelag
6. Trondheimsfjordens jordbruksbygder
7. Dal og fjellbygder i Sør-Trøndelag
8. Viddebygdene i Sør-Trøndelag

Ut fra denne regioninndelingen mener samarbeidsgruppa at man har fått et best mulig representativt utvalg av verdifulle kulturlandskap for Sør-Trøndelag fylke. I Sør-Trøndelag fylke er det registrert verdifulle kulturlandskapsområder innenfor 6 av 8 hovedregioner.

Registreringer i 6 av 8 regioner

Jordbruk i kombinasjon med annen næring

Verdifulle kulturlandskapsområder er i dette prosjektet som nevnt tidligere avgrenset til jordbrukslandskap. Erfaringer fra feltarbeidet viser at i Sør-Trøndelag fylke har det i de fleste kommunene vært drevet jordbruk, gjerne i kombinasjon med annen næringsutnytting. Dette er forhold som har vært av stor betydning for utforming av kulturlandskapet. Vanlige kombinasjoner med jordbruksdrift har blant annet vært: fiske; både ved kyst og innland, fangst, bergverksdrift, skogsdrift, seterdrift, ulike håndverkstradisjoner osv.

Ellers er det viktig å være oppmerksom på at man i dette arbeidet har brukt Sør-Trøndelag som preferanse i vurdering og registrering av de verdifulle kulturlandskapsområdene.

Utplukking av områder er gjort med utgangspunkt i forslag fra kommunene, i et forsøk på å vise litt av hva som finnes av verdifulle kulturlandskapsområder i hver enkelt kommune.

4. Landskapsregioner i Sør-Trøndelag fylke

NIJOS regioninndeling

Presentasjon av landskapsregioner i Sør-Trøndelag fylke er gjort med utgangspunkt i NIJOS (Norsk Institutt for jord- og skogkartlegging). Sør-Trøndelag er delt opp i 8 hovedregioner med et stort antall underregioner (se vedleggsdelen).

Innenfor disse hovedregionene kan en kommune være representert opptil flere ganger. Dette kan blant annet forklares ut fra at det er landformer og ikke f.eks. kommunegrenser, som er satt som det grunnleggende kriterium for regioninndeling. Flere av kommunene i Sør-Trøndelag har sammensetning av flere ulike landformer, og blir av den grunn representert i flere av hovedregionene.

Beskrivelse og fordeling av kommuner i de ulike regionene ser slik ut (i hovedtrekk etter NIJOS sin regioninndeling):

4.1 Fjellskogen i Sør-Norge

Regionen omfatter større sammenhengende områder under skoggrensa. Regionen faller sammen med den naturgeografiske fjellskogen og den er dels dominert av bjørkeskog og dels av lågvokst, glissen barskog. I Sør-Trøndelag dekker jordvannsmyrene store arealer.

Hovedområde for seterbruk

I regionen har det fra gammelt av vært hovedområdet for seterbruk. Fjellstuene ved gamle ferdselsveier representerer den høyeste faste bosettinga i denne regionen. Drifta på fjellstuene har ofte vært kombinert med litt jordbruk, eks. Drivstua i Oppdal kommune.

Det karakteristiske for denne regionen er fjellseterbruk med utnytting av beite- og forressurser. I strøk med produktive fjellbeiter og god veiforbindelse til bygda, har seterbruk med melkeproduksjon tilpasset seg moderne driftsformer. Ellers brukes fjellbeitene i dag som beiteområder for sau. I tilknytning til gamle setergrender foregår det en del turisttrafikk og friluftsliv. Seterhusbebyggelse er ofte laftet. I Fernundstraktene finner man også klynger av fiskebuer. Spor etter jernvinner er typisk for mange områder i Sør-Trøndelag.

Landskapet i regionen preges av rolige terrengformer, åpne skoger og vide utsyn. Innenfor regionen *fjellskogen i Sør-Norge* er følgende kommuner i Sør-Trøndelag representert:

Agdenes	Orkdal	Rørøs
Klæbu	Rennebu	Selbu
Meldal	Rissa	Tydal
Midtre Gauldal		

4.2 Lågfjellet i Sør-Norge

Denne regionen dekker fjelltraktene fra skoggrensa og opp til ca. 1500 meter over havet. Blåbærhei og vierkratt er vanlige vegetasjons-samfunn for lågfjellet. Bakkemyrer er karakteristisk for Sør-Trøndelag fylke.

Spør etter fangstanlegg og jernblåsterplasser

I lågfjellet finner man spor etter jakt, fangst og annen utmarksbruk som går tilbake til steinalderen. Støls- og fjellseterbruk har vært vanlig i denne regionen. I dag er det stort sett turisme og friluftsliv som preger regionen.

I landskapet finner man rester av fangstanlegg og jernblåsterplasser. Landskapet er sterkt varierende og er preget av åpne vidder og vide utsyn. Innenfor regionen *lågfjellet i Sør-Norge* er følgende kommuner i Sør-Trøndelag representert:

Hemne	Oppdal	Rennebu	Tydal
Holtålen	Osen	Rissa	Åfjord
Melhus	Selbu	Roan	
Midtre Gauldal	Snillfjord	Røros	

4.3 Høgfjellet i Sør-Norge

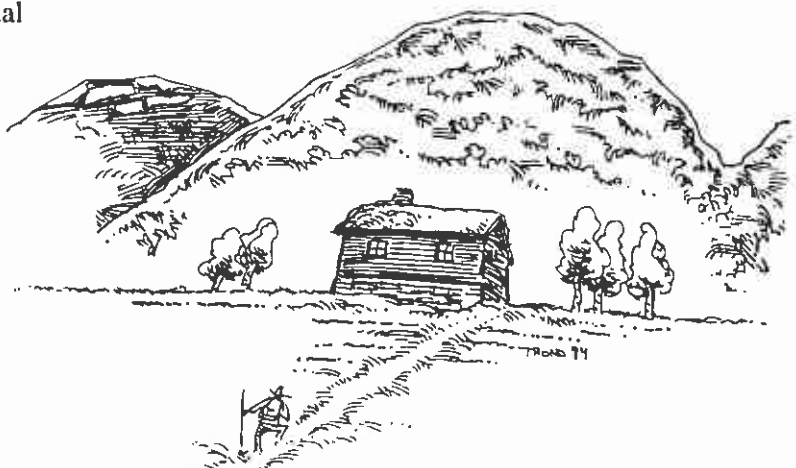
Inn under denne regionen hører fjelltrakter med høyder over ca. 1500 meter over havet.

Dyregraver

Grashei- og snøleiesamfunn dominerer de lavere strøk i denne regionen. I regionen er det ingen bebyggelse knyttet til tradisjonelle jordbruksformer, men i lavere strøk finner man en del dyregraver.

Landskapet er preget av steile fjellvegger, tinder og storslåtte utsyn. Innenfor regionen *høgfjellet i Sør-Norge* er følgende kommuner i Sør-Trøndelag representert:

Oppdal
Rennebu
Tydal

4.4 Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag

Denne regionen omfatter ei kyststrekning fra Romsdalsfjorden til Vega. Mye av området er bart fjell, og vegetasjonen preges av oseaniske hei- og myrtyper med bjørke- og furuskog på mindre vindutsatte steder.

Kombinasjon av næringene jordbruk/fiske

Bosettinga har røtter tilbake til yngre steinalder. Jordbruket har vært drevet i kombinasjon med fiske, hvor ofte fiske var hovednæringa. Gårdsbrukene er stort sett små med hovedvekt på engbruk og melkeproduksjon. Bygdene ytterst i Trondheimsfjorden danner unntak med større åkerareal og korndyrking. Her fantes det også godsdannelser og storgårder i eldre tid, f.eks. Austråttborgen og Storfosna gods i Ørland kommune. Gamle fiskevær ligger i den ytre øygarden. Ellers ligger bebyggelsen spredt.

Langs hele kyststrekningen finner man omfattende forminnefelter og "fossile" kulturlandskap. Tettbygde fiskevær med sjøhus og naustklynger er karakteristisk for ytre strøk. Gårdsbebyggelsa er stort sett satt sammen i rekketun og firkanttunformer. Torvmyr og lyngheier viser tidligere bruk av utmarka.

Landskapet langs kysten er åpent med blant annet tallrike øyer og vidt utsyn. Innefor regionen *kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag* er følgende kommuner i Sør-Trøndelag representert:

Agdenes	Hitra	Ørland
Bjugn	Osen	Åfjord
Frøya	Roan	
Hemne	Snillfjord	

4.5 Fjordbygder i Møre og Trøndelag

Regionen strekker seg fra Romsdalsfjorden til Bindal i Nordland. Vegetasjonen sør-vest for Trondheimsfjorden preges av furu- og bjørkeskog. Lenger nord går granskogen ut til kysten. I regionen finner man også edellauvskog.

Vanlig med mellomstore bruk

I de fleste bygdene finner man spor etter bosetting fra jernalder, og til dels eldre. Mellomstore bruk er vanlig. I tidligere tider hadde husmannsvesenet en viktig rolle, særlig i sør-vestre deler. Storfehold og melkeproduksjon er viktigste driftsform, og i enkelte bygder driver man med kornproduksjon. Regionen representerer typisk landsbygd med enkelte mindre tettsteder i sør-vestre del og ellers spredt bosetting.

Mange steder finner man gravfelter og fornminner og middelalderkirker i landskapet. Den trønderske byggeskikken er dominerende, og i Sør-Trøndelag fylke er bebyggelsa satt sammen i firkanttunformer.

Landskapet kan karakteriseres som typisk fjordlandskap med markerte landskapsrom avgrenset av brattlendte skogkledde lier med jordbruksland som sammenhengende bånd eller adskilte felter langs fjord og dalbunn. Innenfor regionen *fjordbygder i Møre og Trøndelag* er følgende kommuner i Sør-Trøndelag representert:

Agdenes	Orkdal	Ørland
Bjugn	Rissa	Åfjord
Hemne	Roan	
Osen	Snillfjord	

4.6 Trondheimfjordens jordbruksbygder

Deler av landets beste jordbruksbygder

Regionen regnes til landets beste jordbruksbygder og har nærmere 8 % av det totale jordbruksareal i landet. Regionen strekker seg over begge Trøndelagsfylkene. Granskog er den dominerende vegetasjonstypen, med innslag av edellauvskog. Jordbruksbosettinga i regionen går helt tilbake til eldre bronsealder. Husmannsvesenet var sterkt utbredt på 17- og 1800-tallet. Bruksstørrelsen er gjennomgående stor, tilsvarende Østlandets låglandsbygder. Åkerarealet er stort med vekt på korn- og potetdyrking, men også omfattende storfehold og melkeproduksjon.

Området er rikt på fornminner med kjerneområde for nordenfjeldsk jernalderbosetting ved indre deler av Trondheimsfjorden. Flere middelalderkirker ligger strategisk i landskapet. Den trønderske byggeskikken er dominerende med bebyggelsen satt sammen i lukkede firkanttun.

Landskapet består av et samspill mellom åpen jordbruksmark, skogbelter og åser, nær den vide Trondheimsfjorden.

Innenfor regionen *Trondheimfjordens jordbruksbygder* er følgende kommuner i Sør-Trøndelag representert:

Malvik	Rissa
Melhus	Skaun
Orkdal	Trondheim

4.7 Dal- og fjellbygder i Trøndelag og viddebygdene i Sør-Trøndelag og Hedmark

I NIJOS regioninndeling er det valgt en felles beskrivelse for disse 2 regionene.

I dal- og fjellbygder dekker granskog store områder, ofte med bjørkebelte i overgangen mot fjellet. I de øvre dalfører setter temperaturen grenser for jordbruket. Vegetasjonen domineres av næringsfattig barskog.

Små og mellomstore gårdsbruk

Jordbruksbosettinga var etablert i stor deler av regionen allerede i jernalderen. I store deler av fjell- og viddebygdene går jordbruksbosettinga stort sett tilbake til vikingetid. Husmannsvesenet har delvis spilt en stor rolle. Gårdsbrukene er stort sett små og mellomstore. Melkeproduksjon er hoveddriftsforma, kombinert med korndyrking i nedre bygder. Skogbruk har stor betydning i regionen. De sørlige fjellbygdene har gode fjellbeiter, og saueholdet er viktig. I enkelte områder som f.eks. Oppdal er det betydelig turisttrafikk. I høyereliggende strøk er det spor etter omfattende seterdrift og myrslåtter i utmarka.

I fjell- og viddebygdene finner man i dag områder med sjeldne/truede kulturmarkstyper som bjørkehager og slåtteenger/myrer, f.eks. Småsætran og Sølendet i Røros kommune.

Småbruksbebyggelse

Fornminner, blant annet fra jernvinner er tydelig i landskapet. Den trønderske byggeskikken er framtrедende. I fjell- og viddebygdene finner man også gode eksempler på småbruks-bebyggelse med entasjes laftehus. Ellers finner man slåttebuer på elvesletter og myrer. I Rørosområdet er det omfattende industriminne etter bergverksdrifta.

Industriminne

Landskapet veksler fra fjellbygder med åpent engbrukslandskap til lukkede skogsbygder i trange dalfører og åpne jordbruksbygder på dalsletter og ved innsjø. Fjell- og viddebygdene har ofte åpent engbrukslandskap med tilløp til storskalavirkning.

4.7.1 Dal- og fjellbygder

Innenfor regionen *dal- og fjellbygder* er følgende regioner i Sør-Trøndelag representert:

Holtålen	Midtre Gauldal	Røros
Klæbu	Oppdal	Selbu
Melhus	Orkdal	Skaun
Meldal	Rennebu	Tydal

4.7.2 Viddebygdene

Innefor regionen *viddebygdene* er følgende regioner i Sør-Trøndelag representert:

Holtålen	Røros	Tydal
----------	-------	-------

5. Byggeskikk i Sør-Trøndelag fylke

Dette kapittelet bygger på kildene: "Fredede hus og anlegg 4, Sør-Trøndelag", "Bygd og by i Norge, Sør-Trøndelag" samt muntlige opplysninger fra feltarbeid på prosjektet.

5.1 Innledning

Byggeskikk i tilknytning til jordbruk

Bygningers utforming og plassering i forhold til hverandre og til landskap, går under betegnelsen byggeskikk. Byggeskikk er et av mange element i landskapet som er med på å gi de ulike typer kulturlandskap sine særpreg. I tilknytning til jordbruket har man f.eks. en type byggeskikk som er med på å gi jordbrukslandskapet sitt særpreg.

Det viser seg at man finner store fellestrekk i byggeskikken i trøndelagsfylkene. En del fellestrekk i den trønderske byggeskikken finner man også fra sør for Trøndelag (Møre- og Romsdal, Oppland og Hedmark) til nord (Nordland). Ut fra disse forhold viser det seg at det ikke er særlig hensiktsmessig å snakke om en særegen byggeskikk for Sør-Trøndelag fylke.

Trønderlåna og firkant-tun

Når man snakker om den trønderske byggeskikken, tenker vel de fleste på trønderlåna og firkant-tun. Denne byggeskikken er knapt 200 år gammel. Man har lite kunnskap om byggeskikken før den tid, fordi få eldre bygninger har overlevd fram til i dag, eller har blitt avbildet/beskrevet før de forsvant. Dette kapittelet vil konsentrere seg om byggeskikken på 1800-tallet og tidlig 1900-tall.

5.2 Bygningsmassens tilpassing til landskap og tilgjengelige ressurser

Plassering av bebyggelse i forhold til tilgjengelige ressurser

Landskapet i Sør-Trøndelag fylke strekker seg fra den ytterste kyst og til fjorder, dal, fjell og vidder. Mennesket har tilpasset seg landskapet og tilgjengelige ressurser, som f.eks. dyrkbar jord, skog, hav osv. Dette har vært med på å forme de ulike typer jordbrukslandskap man finner spor av i dagens landskap.

Kyst

Plassering av bebyggelse i landskapet ble ofte gjort i forhold til tilgjengelige ressurser. Ved kysten hvor det var knapphet på dyrkbar jord, var det viktig at gårdsbebyggelsen ikke tok for mye av det dyrkbare jordbruksarealet. Av den grunn ble ofte gårdsbebyggelse ved kysten plassert helt i grensa mellom innmark og utmark. Det var viktig at bebyggelsen ble satt i ly for vær og vind, gjerne i lune vikene, og et lite stykke fra sjøkanten. Fjøsbygningen ble satt slik at det ble minst mulig forurensning fra husdyrgjødsel mot våningshuset.

Indre strøk

I mer indre strøk hvor det var bedre tilgang på jord, er mye av gårdsbebyggelsen plassert på små høyder i landskapet med godt utsyn utover jordbruksarealene på alle kanter. I brattlendte strøk ble gårdsbebyggelsen ofte plassert et stykke oppe i sørvendte likanter, pga. gunstigere klima, enn nede i f.eks. dalbunner. Plassering i likanter var

også viktig i daler hvor det gikk elver, for å ikke å bli tatt av vår- og høstflommene. Gårdsbebyggelsa var gjerne plassert slik at våningshuset lå øverst i lia med fjøsbygningen/uthusene nedenfor eller ved siden av.

Det viser seg at det er gjerne flere og større bygninger i gårdsanlegg i indre strøk i forhold til de mer ytre strøk. Forhold som tilgang på egnet bygningsmateriale har vært en av mange avgjørende faktorer. Man finner også større gårdsanlegg ved kysten. De fleste har gjerne vært handelssted i tilknytning til blant annet fiske.

Kombinasjon av jordbruk og andre næringer

Kombinasjon av jordbruk med andre næringer var ganske vanlig tidligere. Slike former for næringsutnyttelse har vært avgjørende for blant annet bebyggelsa, antall bebyggelse pr. eiendom, størrelse på bebyggelse og eiendom, plassering av bebyggelse i terreng og utnyttelse av dyrket mark og utmark.

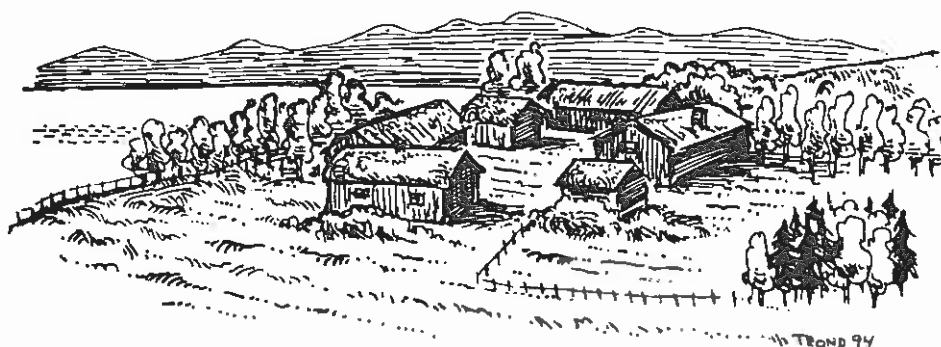
I indre strøk har man hatt tilgang på andre ressurser enn ved kysten. Ressursutnyttelse i tillegg til intensiv jordbruksdrift har vært bl.a. skog, fangst og fiske, bergverksdrift, seterdrift.

I indre strøk finner man også relativt små gårdsenheter, på lik linje med de ytre strøk, og disse er gjerne gamle husmannsplasser under større gårder, det kan f.eks. være små markarom i tilknytning til bergverksdrift. I tilknytning til gårdsenhetene i indre strøk, har det i mange kommuner vært omfattende setring i utmarka.

5.3 Tunformer

Firkant-tun

Gårdsbebyggelse i Trøndelag er gjerne satt sammen i firkant-tun-former. De mest vanlige formene er åpne og lukkede firkant-tun. Firkant-tun-formen kan betegnes som nærmest enerådende i den trønderske byggeskikken. Til og med i vanskelig terreng er denne tunformen gjennomført, f.eks. i bratt/hellende terreng. I bratt terreng er trønderlåna ofte plassert øverst i landskapet med fjøs- og uthusbygninger på siden og nedenfor våningshuset. Til sammen danner dette firkant-tun-formen. Denne formen for sammensetning av gårdsbebyggelse i hellende terreng finner man f.eks. i Rennebu kommune.

Klyngetun

I eldre tider har det også eksistert flere andre tunformer enn firkant-tun. En annen tunform som var ganske vanlig i eldre tider var klyngetun bestående av mange bygninger tilfeldig sammensatt.

Rekketun

Rekketun var også en vanlig tunform, hvor bolighusene sto i paral-lelle rekker med boligene øverst og fjøs-og uthusbygningene nederst. I Sør-Trøndelag fylke har vi flere eksempler på denne tunformen (reg.områder på prosjektet):

Lokalitet	Kommune
Flå	Rennebu
Haugen	Midtre Gauldal
Stein	Osen
Monset by	Orkdal
Vuttudal	Snillfjord
Helgebostad	Hitra

5.4 Våningshus

Trønderlåna

I den trønderske byggeskikken, skiller våningshusene seg ut med den lange, og smale formen; trønderlåna. Trønderlåna er en videreutvik-ling av mindre og eldre hustyper, og da tre-romsstua. Trønderlåna har blitt påbygd i lengdene etter hvert som behovene har meldt seg. Det har ført til at enkelte trønderlåner har oppnådd lengder på oppimot 50 meter. Trønderlåna er stort sett i 2 etasjer.

Utforming av trønderlåna

Utforming og størrelse på trønderlåna har variert en del. Forhold som innland-kyst har blant annet vært av betydning. Tilgang på tømmer og kvaliteten på denne, har bl.a. vært av betydning for størrelse og utforming av trønderlåna. I indre strøk hvor det stort sett har vært god tilgang på gode byggematerialer, finner man ofte lange og høyreiste trønderlåner i 2 fulle etasjer.

Ved kysten, hvor man har hatt mindre tilgang på gode byggemateria-ler er gjerne trønderlåna kort og liten, og gjerne bare i 1 1/2 etasjer.

5.5 Stabbur

På mange gårder finner man stabbur som ble brukt til oppbevaring av mat og klær. Vanligvis er stabburene i to etasjer. I de ytre kyststrøk finner man nødvendigvis ikke stabbur på alle eiendommene, og ofte ble jordkjellere brukt til å lagre mat i.

5.6 Driftsbygninger

Størrelse og utforming

Driftsbygningene på en gård viste velstand. Store og velholdte drifts-bygninger var tegn på velstand, og små bygninger viste det motsatte. Driftsbygningene var gjerne i 2 etasjer med husdyrrom i første og høy- og kornlåve i andre. Størrelsen på driftsbygningene var også

avhengig av om man dreiv jordbruk i kombinasjon med andre næringer. I innlandet hvor hovednæringa var jordbruksdrift, finner man ofte store vinkelfjøs, mens i de ytre strøk hvor jordbruk gjerne ble drevet i kombinasjon med andre næringer er driftsbygningene noe mindre og nødvendigvis ikke formet i vinkel. På den ytterste kyst er gjerne driftsbygningene også mindre enn våningshusene.

På de fleste gårder har det gjerne stått sommerfjøs i grense mellom innmark og utmark, og her finner man også blant annet høyløer.

5.7 Naust/sjøhus

Naust finner vi ved kyst, fjord og ved de store sjøer i lavland og fjell. Ved kysten hvor fiske har vært hovednæringsvei, har vi flere typer sjøhusbebyggelse:

Brygge	Brygge som brukes til ankring for båt, mottak av fangst, til oppbevaring av sjøredskap over lengere tid o.l.
Naust	Naust er hus stort sett for oppbevaring av båt, og gjerne lagring for lengere perioder.
Sjå	Sjå er et sjøhus til oppbevaring av sjøredskap som man bruker jevnlig/daglig.

5.8. Bygninger i utmark

Setre	Tidligere var setre og setring en viktig del av jordbruksproduksjonen. Det er stor variasjon i byggeskikken på setrene, f.eks er byggeskikken på setervollen Vålåskardet i Meldal kommune særegen. Felles for mange av setrene, er at de gamle byggeskikkene har overlevd. I indre strøk hvor jordbruksdrifta har vært hovednæringsvei, er det ofte knyttet en eller flere setre til hvert gårdsbruk.
--------------	---

I tillegg til seterbygninger finnes det også andre typer bygninger i utmarka, som ikke er nevnt her.

5.9 Dagens byggeskikk

Nye behov	I takt med modernisering av jordbruksnæringa, har det foregått endringer av den tradisjonelle bygningsmassen. Det har kommet til bygninger tilpasset nye behov og en del bygninger har mistet sine opprinnelige funksjoner. De nye bygningene er gjerne typehus, uten noen former for lokal tilknytning når det gjelder byggeskikk. Dette har ført til at gamle hus og bygningsmasse er i ferd med å forsvinne, noe som er med på å forflate særpreget i de trønderske bygder.
------------------	--

6. Plassering av lokaliteter i klasser

I dette kapittelet er de registrerte områdene plassert i 3 klasser og i regioner. Det er viktig å være oppmerksom på at det registrerte materialet er bare et lite utvalg av kulturlandskapsområder i Sør-Trøndelag. De registrerte områdene er kun eksempler på hva som finnes av kulturlandskap i kommunene i Sør-Trøndelag. Det er viktig å være oppmerksom på at områder som ikke er med i denne registrering, ikke er ensbetydende med mindre verdifulle kulturlandskapsområder.

Samarbeidsgruppa på kulturlandskap

Ca. 10 særlig verdifulle kulturlandskapsområder

Samarbeidsgruppa på kulturlandskap påpekte at det var vanskelig å plukke ut et begrenset antall kulturlandskapsområder, som skulle få betegnelsen/"stempelet" særlig verdifulle kulturlandskapsområder ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske kriterier. Hva med de andre områdene som er registrert - vil disse bli betraktet som mindre verdifulle? I dette prosjektet skal man til slutt ende med ca. 10 særlig verdifulle kulturlandskapsområder i hvert fylke. I Sør-Trøndelag har vi kommet fram til 19 områder for klasse 1, nesten dobbelt så mange som vi egentlig skal ha. Dette er et signal på at det er vanskelig å plukke ut noen områder som er mer verdifulle enn andre.

Reinsklosteret i Rissa og Austrått i Ørland er ikke plassert i klasse 1, **særlig verdifulle kulturlandskapsområder**. Disse områdene er noe av de mest spesielle kulturlandskapstypene vi har i Sør-Trøndelag fylke, og de stiller i en klasse for seg. De er likevel ikke tatt med i klasse 1, fordi Samarbeidsgruppa på kulturlandskap kom fram til at de er av en slik art at det ikke falt naturlig å definere områdene inn under begrepet jordbrukets kulturlandskap.

Av de områdene som er plukket ut som særlig verdifulle kulturlandskapsområder, er det i kun ett av de 19 områdene hvor det drives tradisjonelt jordbruk hele året; Korssjøen i Røros. I de andre områdene har aktiviteten som formet landskapet opphørt. Dette betyr at de områdene som er registrert som særlig verdifulle kulturlandskapsområder i Sør-Trøndelag er av en mer museal karakter. I region "Høgfjellet i Sør-Norge", er det ikke registrert noen områder. I klasse 3 er det heller ingen områder representert i regionene "Lågfjellet i Sør-Norge".

3 klasser

1. Særlig verdifulle kulturlandskapsområder. Innenfor denne klassen er det et lite utvalg av eksempler på særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Innenfor denne klassen har 6 (Vålåskardet, Valseidet, Garberg, Jorlia, Sølendet, Småsetran) av de 19 områdene status fra før av, i en eller annen form for vern.

2. Områder med stor verdi for kulturlandskapet. Områder som er plassert i denne klassen har mange og tilsvarende kvaliteter som i klasse 2.

3. Landbrukets "hverdagslandskap". Områder som er plassert innenfor denne klassen inneholder mange kulturlandskapskvaliteter. I mange av disse registrerte områdene foregår det tradisjonell/moderne jordbruksdrift.

6.1 Klasse 1

Særlig verdifulle kulturlandskapsområder

med vekt på biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
<u>Fjellskogen i Sør-Norge</u>		
Fjølåsen	Agdenes	Botanisk og kulturhistorisk rikt område. Gjengroende jordbruksområde.
Vålåskardet	Meldal	Særegen setergrend; eldre spesiell byggeskikk.
<u>Lågfjellet i Sør-Norge</u>		
Seterdalen i Buas dalføre	Midtre Gauldal	Seterdal, velholdt og i drift, eldre byggeskikk, botanisk frodig og artsrikt.
Reinsbekksetra	Oppdal	Velholdt seteranlegg, eldre trad. byggeskikk.
<u>Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag</u>		
Valseidet	Bjugn	Kulturhistorisk rikt område, gravhauger, lynghei.
Gussøya	Hemne	Tidl. fiske/jordbruk, botanikk, kulturhistorie.
Skårøya	Hitra	Fiske/jordbruk, trad. byggeskikk, botanisk frodig og artsrikt.
<u>Fjordbygder i Møre og Trøndelag</u>		
Kårholtåsen	Hemne	"Fjellgård" ved kyst, trad. bebyggelse, frodig vegetasjon.
Austvasslia	Osen	"Fjellgård" ved kyst, kulturhistorie, vegetasjon.
<u>Trondheimfjordens jordbruksbygder</u>		
Lavollen, Tunga	Trondheim	Skogsgårder, eldre byggeskikk, vegetasjon.
Høstad	Trondheim	Beiteområde, botanisk artsrik og frodig beitehaug i drift.
Rotvoll øvre og nedre	Trondheim	Storgårder/herregårder delvis i drift, kulturhistorie, botanisk frodig og artsrikt.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
<u>Dal- og fjellbygder i Trøndelag</u>		
Nyplassen	Meldal	Tidl. grend, nå seterområde. Tidl. komb. smelteverksdrift/jordbruk, botanisk artsrikt.
Garberg	Meldal	Eldre velholdt gårdsanlegg, eldre, trad. byggeskikk, botanisk artsrikt og frodig.
Jorlia	Rennebu	Velholdt gårdsanlegg, eldre, trad. byggeskikk, botanisk artsrikt og frodig, kulturhistorie.
Korssjøen	Røros	Jordbruksgrend i drift, komb. jordbruk/fiske, eldre byggeskikk, vegetasjon, kulturhistorie.
Sølendet	Røros	Utmarks-slåtteområde, høyløer, botanisk artsrikt og frodig.
Småsetran	Røros	Bynært slåtte/seteromr., botanisk artsrikt og frodig, trad. byggeskikk.
Tjernvollen	Selbu	Fjellgård, eldre trad. byggeskikk, botanisk frodig og artsrikt område.

6.2 Klasse 2

Områder med stor verdi for kulturlandskapet

Fjellskogen i Sør-Norge

Brungmark; Eidstuvollen	Klæbu	Setervoll, blanding av eldre og nyere bebyggelse.
Høgkjølen	Meldal	Utmarksslått, høyløer.
Håggåjøldalen	Meldal	Seteranlegg og boplass for samer, byggeskikk.
Tovmoen	Midtre Gauldal	Jordbruksområde; innmark og utmark, kulturhistorie, fornminner, variert vegetasjon.
Bjørkåsen	Midtre Gauldal	Velholdt gårdsanlegg i eldre trad. byggeskikk, eiendommen i drift.
Storrødsvollen	Midtre Gauldal	Setervoll, eldre byggeskikk, beiteområde.
Hiåvollen	Midtre Gauldal	Setervoll i trad. drift, trad. byggeskikk.
Håkålåsen	Orkdal	Gårdsanlegg, eldre byggeskikk, botanisk rikt og frodig.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
Gammelvollen	Selbu	Velholdt setervoll med 5 seterenheter, byggeskikk.
Hammervollen	Tydal	Setervoll, eldre byggeskikk, vegetasjon.
Skarpdalen	Tydal	Boplass for samer i utmarka, tufter.
Garkleppvollen	Tydal	Setervoll med 1 seterenhet, i drift, trad. byggeskikk.

Lågfjellet i Sør-Norge

Finnitjønnan	Midtre Gauldal	Eldre seteromr., boplass for samer, kulturhistorie.
Blåola	Midtre Gauldal	Slåtteområde i utmark, høyløer, beite av sau og storfe.
Oppistusæter	Oppdal	Velholdt setervoll.
Varvolla	Røros	Setervoll, setring komb. med fangst og fiske, torvtekt, spesiell byggeskikk.
Langen	Tydal	Fjellgård, byggeskikk, vegetasjon.
Valleraunseteren-Fjellheim	Åfjord	"Fjellgård" ved kyst, trad. byggeskikk, vegetasjon, kulturhistorie.
Stølen/Hellaugsetra/ Gottumsetra	Oppdal	Velholdte setervoller, delvis i drift, trad. byggeskikk.
Stølseggsetra	Oppdal	Velholdt setervoll, trad. byggeskikk.

Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag

Hopen	Agdenes	Aktiv jordbruksdrift; variert jordbrukslandskap, kulturhistorie.
Sætran	Agdenes	Småbruk ved ytre kyst, tidligere kombinert jordbruk/fiske. Botanisk rikt, kulturhistorie.
Asbjørnsvik	Agdenes	Småbruk ved kyst, trad. byggeskikk.
Steinsdalen	Agdenes	Gjengroende jordbrukslandskap - botanisk frodig, tufter etter bebyggelse.
Mølnargården	Bjugn	Storgård ved ytre kyststrøk, kulturhistorie, fornminner.
Nes	Bjugn	Åpent og treløst jordbrukslandskap i drift, kystlandskap.
Bekkavika	Bjugn	Småbruk ved kyst, gjengroende jordbruksareal, bygningsmassen til forfall.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
Valsneset	Bjugn	Åpent og variert kystlandskap, beiteområde, steingarder.
Melemsvika	Bjugn	Småbruk ved kysten, tradisjonell gårdsbebyggelse.
Mogården	Bjugn	Tradisjonell/noe spesiell kystgårdsbebyggelse, steingard.
Lysøysund/Lysøya	Bjugn	Trad. kystkulturlandskap med gårdsanlegg og naustrekker.
Asen	Bjugn	Ytre kyst; øy. Tidligere kombinert fiske/jordbruk, byggeskikk.
Vallersund	Bjugn	Gammelt og velholdt handelssted, i tradisjonell jordbruksdrift.
Tarva	Bjugn	Ytre kyst; øy. Komb fiske/jordbruk, beite av storfe, kystlynghei.
Rottingen	Frøya	Tidl. komb. fiske/jordbruk, prestegård, velholdt trad. bebyggelse, vegetasjon
Froan	Frøya	Tidl. fiskevær; øysamfunn. Botanikk, kulturhistorie.
Titran/Stabben	Frøya	Fiskevær, trad. bebyggelse, kulturminner.
Espneset	Frøya	Kystkulturlandskap, trad. bebyggelse, fiske/jordbruk.
Grøtneset	Frøya	Komb. fiske/jordbruk, trad. bebyggelse.
Inntian	Frøya	Tidl. komb. fiske/jordbruk, trad. bebyggelse, øy.
Vågøya	Frøya	Tidl. komb. fiske/jordbruk, kulturhistorie.
Røstøya	Hemne	Vegetasjon, kulturhistorie.
Marøya	Hemne	Vegetasjon.
Mistfjorden; Stølen	Hemne	Drift komb. fiske/jordbruk, trad. bebyggelse.
Magerøya	Hemne	Tidl. handelssted, botanikk, kulturhistorie.
Hopsjø	Hitra	Tidl. handelssted, fornminner.
Helgebostad; Hestnes	Hitra	Aktiv jordbruksdrift, vegetasjon, fornminner.
Helgebostad; Stamnesgårdene	Hitra	Komb. fiske/jordbruk, trad. bebyggelse, fornminner.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
Ryggamyra	Ørland	Tidl. torvtektsområde, vegetasjon.
Uthaug gård	Ørland	Gårdsanlegg, trad. byggeskikk.
Tinnen	Ørland	Tidl. husmannsplass, spesiell byggeskikk.
Storfosna	Ørland	Øy, gods, husmannsplasser, trad. byggeskikk, vegetasjon, fornminner.
Kråkvåg	Ørland	Øy, tidl. fiske/jordbruk, gårdsbruk, husmannsplasser, slåtteområder, trad. byggeskikk, fornminner.
Harbak	Åfjord	Jordbruksgrind i drift, tidl. fiske/jordbruk, trad. og nyere byggeskikk, fornminner.
Stokkøya; Svenningen, Hosen	Åfjord	Jordbruksområde i drift, trad. byggeskikk, fornminner, vegetasjon.
Linesøya; Eid, Husmannen, Tørvik	Åfjord	Gårdsbebyggelse, tidl. fiske/jordbruk, trad. byggeskikk, kulturhistorie.
Linesøya; Eid	Åfjord	Gårdseiendom, tidl. fiske/jordbruk, trad. byggeskikk, kulturhistorie, fornminner.
Linesøya; Torvvika	Åfjord	Gårdseiendom, drift fiske/jordbruk, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Linesøya; Vågan	Åfjord	Gårdseiendom, tidl. jordbruk/fiske, trad. byggeskikk, vegetasjon, kulturhistorie.
Linesøya; Rødøya, Slåtteøya	Åfjord	Slåtteområder, gamle fiskebuer.
Selnes; Nygården, Landhaugen	Åfjord	Åpent jordbrukslandskap, vegetasjon, fornminner, trad. og nyere byggeskikk.

Fjordbygder i Møre og Trøndelag

Åremsneset	Agdenes	Kulturhistorisk område ved kyst, krigsminner, beitemark.
Størdalsbugen	Agdenes	Botanisk rikt område, beiteområde for sau, trad. byggeskikk.
Tverrdal	Hemne	"Fjellgård" ved kyst, vegetasjon, kulturhistorie.
Bjørksetra	Hemne	Setergrind, blanding av eldre og nyere bebyggelse, vegetasjon, kulturhistorie.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
Sollia	Hemne	Seter, trad. byggeskikk, vegetasjon, kulturhistorie.
Vinjeøra	Hemne	Tidl. tettsted i tilknytning til fiskeri, blanding av nyere og eldre bebyggelse, kulturhistorie.
Vinjelia	Hemne	Vegetasjon, kulturhistorie, tufter etter bebyggelse.
Leirvassætra	Orkdal	Seter, bygningsmassen til forfall, vegetasjon.
Råkvåg	Rissa	Tidl. handelssted, velholdt, tidl. komb. fiske/jordbruk.
Skaudalen	Rissa	Jordbruksgrend i drift, ravinelandskap, beitearealer, noe gjengroende.
Aspestrand	Rissa	Småbruk, tidl. komb. fiske/jordbruk, trad. byggeskikk, noe gjengroende.
Fevåg/Fevågsjøen	Rissa	Grend i drift, småbruk, fiske/jordbruk, trad. og nyere byggeskikk.
Fjellseteren	Roan	Setervoll, eldre og noe nyere bebyggelse. Området beites av bl.a. sau.
Fagerdalsseteren	Roan	Setervoll, 2 setre, særegen byggeskikk.
Skjørå; Joskjør, Stranda	Roan	Jordbruksområde i drift, trad. og nyere byggeskikk.
Skjørå; Østvika/Myllavika/Gullbrandsøra	Roan	Småbruk, delvis i drift, tidl. komb. fiske/jordbruk, trad. byggeskikk.
Kjølåkran	Roan	Utmarks-slåtteområde, høybuer, kulturhistorie.
Borgklinten m/nærområde	Ørland	Rester etter bygdeborg, tidl. torvtektsområde, kulturhistorie, fornminner.
Selnes; Reitskardet	Åfjord	Småbruk; tidl. fiske/jordbruk, trad. byggeskikk, fornminner, vegetasjon.
Kjørem	Åfjord	Småbruk; tidl. fiske/jordbruk, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Gildeseteren	Åfjord	Setervoll, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Elvemo-Fredmoen	Åfjord	Tidl. husmannsplass, tilholdssted for engelske sportsfiskere, trad. byggeskikk, vegetasjon.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
<u>Trondheimfjordens jordbruksbygder</u>		
Moen	Klæbu	Storgård, trad. byggeskikk, alleer.
Fjølstad	Malvik	Gårdsanlegg, delvis i drift, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Kvegjerdet	Malvik	Gårdsanlegg i drift, trad byggeskikk.
Øvre Leistad	Malvik	Gårdsanlegg, i drift, trad. og nyere byggeskikk, vegetasjon, beiteareal, kulturminner.
Karlslyst	Malvik	Storgård, i drift, trad. byggeskikk.
Høyby	Malvik	Tidl. husmannsplass, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Fjølstadtrøa	Malvik	Tidl. husmannsplass, trad. byggeskikk, tufter etter bebyggelse, kulturhistorie, vegetasjon.
Horg bygdetun	Melhus	Trad. byggeskikk. Brukes til musealt formål.
Roven	Orkdal	Strandsitterboliger, tidl. komb. fiske/jordbruk, trad. byggeskikk.
Monsetgrenda-Monset by	Orkdal	7 gårdsbruk i fellestun/rekkestun, eldre og nyere bebyggelse, i drift.
Baustad-Halvspannet	Rissa	Byggeskikk, beiteområde, botanisk artsrikt og frodig, kulturminner.
Reinsklosteret	Rissa	Klosterruiner, herregårdsbebyggelse, hageanlegg, kulturhistorie.
Strømmen	Rissa	Tidl. tettsted i kommunen, eldre bygningsmasse, velholdt.
Sjølia	Rissa	Småbruk i drift, spesiell byggeskikk.
Kvithyll-Kråknes	Rissa	Jordbruksgrind, småbruk, tidl. fiske/jordbruk, åpent og flatt landskap.
Seljhaugen	Skaun	Beiteområde, botanisk artsrikt og frodig.
Børsøra	Skaun	Tidl. sentrumsområde, eldre bo-miljø.
Viggja	Skaun	Eldre bomiljø, tidl. fiske/jordbruk.
Østmarka, Ringve	Trondheim	Østmarka Psykiatriske sykehus i villastil. Ringve; storgård/herregård.
Jakobsli, Tesli, Overvik, Presthus	Trondheim	Jordbruksområde i drift, trad. og nyere byggeskikk, kulturhistorie.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
Sørem	Trondheim	Velholdt gårdsanlegg, byggeskikk, vegetasjon, beite av hest, geit, sau.
Tempervollen	Trondheim	Skogsgård i drift, trad. og nyere byggeskikk.
Steinshylla, Byneset kirke	Trondheim	Jordbruksareal i drift, kulturhistorie, fornminner.
Tømmerholtet	Trondheim	Skogsgård, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Øydal	Trondheim	Gårdsanlegg, trad. byggeskikk.

Dal- og fjellbygder i Trøndelag

Hollvolla	Holtålen	4 setre på en voll, trad. byggeskikk, ikke i drift.
Bukkrønningsvolla	Holtålen	Setervoll, trad. byggeskikk, delvis i drift.
Berget/Kjempeplassen	Holtålen	Småbruk; tidl. bergverksdrift/jordbruk, eldre bebyggelse, kulturhistorie.
Åsbarden/Åsbardet	Holtålen	Botanisk frodig, artsrikt, tufter etter gårdsbebyggelse.
Torvkjølen	Holtålen	Tidl. torvtektsområde, torvbuer, tufter etter torvbuer, kulturhistorie.
Setergrend i Gauldalen	Holtålen	Stor setervoll i trad. drift, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Djupdalsvolla	Holtålen	Setervoll i drift, trad. byggeskikk.
Stømnervolla	Holtålen	Setervoll i drift, trad. byggeskikk.
Moen	Holtålen	Gårdsanlegg, trad. byggeskikk, stor bygningsmasse.
Råen/Råtrøa	Holtålen	Småbruk; tidl. komb. bergverk/jordbruk, trad. byggeskikk.
Renbygda-Grønligarder	Holtålen	2 gårder i fellestun, trad. byggeskikk, i drift.
Teigen	Klæbu	Bygdetun, trad. byggeskikk.
Grenstad	Klæbu	Stort gårdsanlegg, i drift, trad. byggeskikk.
Brøttem	Klæbu	Stort gårdsanlegg, storgård, trad. byggeskikk.
Nerrabben-Vahaugen	Meldal	Botanisk artsrikt og frodig, kulturminner/fornminner.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
Fjellheim	Meldal	Gårdsanlegg, i drift, spesiell byggeskikk.
Litlbuan	Meldal	Seter, botanisk frodig og artsrikt, kulturhistorie.
Prestgarden/Grefstadbakkan/ Smidalen	Meldal	Eldre byggeskikk, kulturhistorie.
Urvatnet	Meldal	Botanisk frodige og artsrikt, tidl. komb. gruvedrift/jordbruk, kulturhistorie.
Jerpstosetra/Ramosetra/ Seterlykkja	Meldal	Setergrend delvis i drift, trad. byggeskikk, beite av storfe.
Druggudal	Meldal	Gårdsanlegg, trad. byggeskikk, beite av storfe.
Bustad/Bustadbrekka	Meldal	Tidl komb. gruvedrift/jordbruk, trad. byggeskikk.
Sandholtan	Melhus	Vegetasjon, botanikk, modernisert, trad. byggeskikk.
Seterdalen	Melhus	Velholdt setergrend, byggeskikk.
Sætersgården	Midtre Gauldal	Småbruk i drift, trad, byggeskikk, botanisk frodig og artsrikt.
Fordalen	Midtre Gauldal	Jordbruksrend i drift, småbruk, trad. byggeskikk.
Melen	Midtre Gauldal	Velholdt småbruk, ikke i drift, trad. byggeskikk.
Gjerdet	Midtre Gauldal	Gårdsanlegg i trad. byggeskikk.
Haugen	Midtre Gauldal	Flere gårder satt sammen i et fellestun/rekketun, delvis i drift, trad. og nyere byggeskikk.
Gjevilvassdalen m/næromr.	Oppdal	Setergrend i trad. drift, trad. byggeskikk.
Ålbusbakken	Oppdal	Tidl. husmannsplass, trad. byggeskikk.
Brustølan	Oppdal	Setervoll, byggeskikk.
Åmotsdalen gård	Oppdal	Gårdsanlegg, i drift, trad. byggeskikk.
Bakksætra	Orkdal	Skogsgård, vegetasjon, byggeskikk.
Vassdølsetran	Osen	Setervoll, botanisk frodig, eldre og nyere bebyggelse.
Sliper	Rennebu	Gårdsenhet, trad. byggeskikk, botanisk frodig og artsrikt, kulturhistorie.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
Havdal	Rennebu	Bygdetun, trad. byggeskikk.
Innset	Rennebu	Større jordbruksgrind i drift, trad. og nyere byggeskikk, variert vegetasjon.
Reberg prestegård	Rennebu	Gårdsanlegg, eldre byggeskikk, kulturhistorie.
Flå	Rennebu	Jordbruksgrind i drift, trad. byggeskikk, kulturhistorie.
Mølmannsdalen	Røros	Gårdsanlegg, trad. byggeskikk, rester etter hageanlegg, vegetasjon.
Kirkhusvollen	Røros	Setervoll, trad. byggeskikk, vegetasjon.
Skottvollen	Røros	Seter, trad. byggeskikk, området delvis i drift.
Fjølburøsta	Røros	Setervoll, eldre bebyggelse.
Storelv-vollen	Røros	Setervoll, byggeskikk.
Rollset/Kalvåa	Selbu	Gårdsanlegg, trad. byggeskikk, bygdetun.
Vallian	Selbu	Setervoll og fjellgård, trad. byggeskikk, botanisk frodig.
Krokstan	Selbu	Setervoll med 4 setre, trad. byggeskikk, beiteomr. for sau.
Børdalsvollen	Selbu	Setervoll, byggeskikk, kulturhistorie, sagn.
Løvås	Selbu	Storgård, eldre byggeskikk.
Lisbetseter	Skaun	Opprinnelig et kurhotell, midt inne i skogen, kulturhistorie, byggeskikk.
Mellingsætra	Skaun	Setervoll, botanisk artsrikt og frodig, kulturhistorie, trad. byggeskikk.
Hillmohaugen	Tydal	Tidl. husmannsplass, velholdt trad. byggeskikk.
Aunet; Borstuggu	Tydal	Eldre byggeskikk; kjellarstuggu.
Brekken/Brekka	Tydal	Gårdsanlegg, trad. byggeskikk, kulturhistorie, bygdatun.
Arnevollen	Tydal	Setervoll, spesiell byggeskikk.
Tyholt	Tydal	Gårdsanlegg, småbruk, trad. byggeskikk.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
-----------	---------	-------------

6.3 Klasse 3

Landbrukets hverdagslandskap

Fjellskogen i Sør-Norge

Finserås	Rissa	Gårdsbruk, beiteareal.
----------	-------	------------------------

Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag

Hegg	Agdenes	Småbruk ved kyst, trad. byggeskikk.
Gravvikan	Agdenes	Småbruk ved kyst, trad. byggeskikk, steingarder, gammel ferdselsvei.
Rishaug	Agdenes	Småbruk ved kyst, trad. byggeskikk, kulturminner.
Seterneset	Agdenes	Gårdsbruk ved kyst, trad. byggeskikk, i drift.
Valsøya	Bjugn	Gårdsbruk ved kyst, i drift.
Valen	Bjugn	Gårdsbruk ved kyst, i drift.
Vikasund	Frøya	Småbruk ved kyst.
Kjerrvågsund	Frøya	Trad. byggeskikk, trad. kystbebyggelse, fornminner.
Helgebostad; Hvalstasjon	Hitra	Vegetasjon, fornminner.
Helgebostadøy; Helgebostad	Hitra	Jordbruksgrend i drift. Trad. og nyere gårdsbebyggele; satt i fellestun/rekketun.
Straum	Hitra	Jordbruksgrend i drift, trad. og nyere byggeskikk, naustrekke.
Fjellværøya; Nordbotn	Hitra	Trad. og nyere bebyggelse, fornminner.
Fjellværøya; Fjellvær	Hitra	Trad. og nyere bebyggelse.
Fjellværøya; Storvågen	Hitra	Vegetasjon; beiteareal i hasselskog.
Øver-Meland	Hitra	Trad. byggeskikk, kulturhistorie.
Vingsand	Osen	Tidl. handelssted og komb. fiske/jordbruk.
Innstrand	Ørland	Jordbruksgrend i drift, byggeskikk.
Grande/Grandefjæra	Ørland	Jordbruksgrend i drift, vegetasjon, trad. og nyere byggeskikk.

Lokalitet	Kommune	Kommentarer
V. Leistad	Malvik	Gårdsanlegg i drift, trad. og nyere byggeskikk.
M. Leistad	Malvik	Gårdsanlegg i drift, trad. og nyere byggeskikk.
Midtsandan	Malvik	Gårdsanlegg i drift, trad. og nyere byggeskikk.
Ler	Melhus	Jordbruksgrend, ravinelandskap, beiteomr. for storfe.
Sundlibakkene	Orkdal	Jordbruksområde, ravinelandskap, gjengroende.
Torshus/Kvåle/Ekli	Orkdal	Ravinelandskap, beiteomr. for storfe, delvis gjengroende, noe tilplanting av gran.
Vatngårdene	Rissa	Trad. byggeskikk, delvis i drift.
Berg	Rissa	Trad. byggeskikk.
Uddu/Sand	Rissa	Jordbruksområde i drift, tidl. komb. fiske/jordbruk.
Melbyseteren	Skaun	Beiteområde for bl.a. storfe, felleseter.
Leira	Trondheim	Jordbruksgrend i drift, trad. og nyere byggeskikk, kulturhistorie.

Dal- og fjellbygder i Trøndelag

Losgrenda	Meldal	Jordbruksgrend i drift, trad. og nyere byggeskikk.
Jåren	Melhus	Jordbruksgrend i drift. Trad. og nyere byggeskikk, kulturhistorie.
Budalsgårdene	Midtre Gauldal	Jordbruksgrend i drift. Trad. og nyere byggeskikk.
Båggåstrand	Oppdal	Jordbruksgrend i drift. trad. og nyere byggeskikk.
Skottgården	Røros	2 gårder satt i fellestun, trad. og nyere byggeskikk. Delvis i drift.
Tamneset	Røros	Jordbruksgrend i drift, jordbruk/fiske, trad. og nyere byggeskikk.
Øya	Røros	Setervoll i moderne drift.
Innbygda	Selbu	Jordbruksgrend i drift, trad. og nyere byggeskikk.
Draksten	Selbu	Jordbruksgrend, husmannsplasser byggeskikk, kulturhistorie.
Eggagrenda	Selbu	Jordbruksgrend i drift.
Okstad	Selbu	Jordbruksgrend, trad. byggeskikk, vegetasjon.

7. Presentasjon av de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag fylke

Dette kapitlet gir en nærmere presentasjon av de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier i Sør-Trøndelag fylke.

Oversiktskartet viser lokalisering av de 19 utvalgte kulturlandskapsområdene. Videre er det forsøkt vurdert de 19 prioriterte områdene innenfor hvert kriterie ut fra 3 nivå; stor (S), middels (M) og liten (L) prioritet.

Det er utarbeidet et sett kriterier for å kunne karakterisere verdifulle kulturlandskap, både ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier. Tilsammen er det utarbeidet 7 hovedkriterier, se tabell 1. De mest verdifulle kulturlandskapsområdene, er de som tilfredstiller alle disse kriteriene, både ut fra biologisk/økologisk og kulturhistoriske verdier. For ytterligere å kunne skille mellom verdifulle kulturlandskap kan man bruke 6 støttekriterier, se tabell 2.

Deretter følger en beskrivelse, bestående av tekst, kart og foto for hvert område som er plukket ut som særlig verdifullt kulturlandskapsområde.

De 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag fylke

Figur 2. Oversiktskart over de 19 særlig verdifulle kulturlandskapsområdene, ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, i Sør-Trøndelag fylke.

Tabell 1. Hovedkriterier til bruk i utvelgelse av verdifulle kulturlandskapsområder, samt vurdering ut fra 3 nivåer (stor, middels og liten).

Lokalitet	Kontinuitet	Represen- tativitet	Særpreg	Sjeldenhet	Mangfold	Inngrep/ påvirkning	Helhetlig landskap
Fjølåsen	S	S	S	S	S	S	S
Vålåskardet	S	S	S	S	M	S	S
Seterdalen i Buas dalføre	S	S	S	S	S	S	S
Reinsbekksetra	S	S	S	S	M	S	S
Valseidet	S	S	S	S	M	S	S
Gussøya	S	S	S	S	S	S	S
Skårøya	S	S	S	S	S	S	S
Kårholtåsen	S	S	S	S	S	S	S
Austvasslia	S	S	S	S	S	S	S
Lavollen, Tunga	S	S	S	S	M	S	S
Høstad	S	S	S	S	S	S	S
Rotvoll	S	S	S	S	M	S	S
Nyplassen	S	S	S	S	S	S	S
Garberg	S	S	S	S	S	S	S
Jorlia	S	S	S	S	S/M	S	S
Korssjøen	S	S	S	S	M	S	S
Sølandet	S	S	S	S	S	S	S
Småsetran	S	S	S	S	S	S	S
Tjernvollen	S	S	S	S	S	S	S

S = Stor prioritet

M = Middels prioritet

L = Liten prioritet

Tabell 2. Støttekriterier til bruk i utvelgelse av verdifulle kulturlandskapsområder.

Lokalitet	Verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstednærhet	Størrelse, ca. ant. daa	Hevd, tilstand	Undersøkelses, forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi	Skjønnhet, estetisk verdi	Symbol- og identitetsverdier
Fjølåsen	S	1000	S	S	S	S
Vålåskardet	S	100	S	S	S	S
Selørdalen i Buas dalføre	M	30.000	S	S	S	S
Reinsbekksetra	M	15	S	S	S	S
Valseidet	S	270	S	S	S	S
Gussøya	L	50	S	S	S	S
Skårøya	S	1250	S	S	S	S
Kårholtåsen	M	50	M/L	S	S	S
Austvasslia	S	50	S	S	S	S
Lavollen, Tunga	S	250	S	S	S	S
Høstad	L	15	S	S	S	S
Rotvoll	S	1000	S	S	S	S
Nyplassen	S	550	S	S	S	S
Garberg	L	1000	S	S	S	S
Jorlia	S	50	S	S	S	S
Korssjøen	M	400	S	S	S	S
Sølendet	S	2930	S	S	S	S
Småsetran	S	2300	S	S	S	S
Tjernvollen	S	100	S	S	S	S

S = Stor prioritet

M = Middels prioritet

L = Liten prioritet

7.1 Fjellskogen i Sør-Norge

Figur 3. Fjølåsen. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet:	1. Fjølåsen
Reg. nr.:	02
Størrelse:	ca. 1000 da.
Kommune:	Agdenes
Kommunenr.:	1622
Kartblad ØK:	Tennel CG 128-5-3, Høybokammen CG 127-5-1
UTM:	05405 70385

Fjølåsen ligger i sør-vestlige deler av Agdenes kommune, mellom Lensvik og Ingdal. Fjølåsen ligger et par hundre meter over havet og med godt utsyn utover Trondheimsfjorden, fra "Sjåpynten". Området ligger eksponert til fra alle kanter. Det er forholdsvis dårlig veiforbindelse til Fjølåsen. Deler av veien er skogsbilvei, som etter hvert går over til en delvis steinsatt vei inn til området. På Fjølåsen har det vært fast bosetting og tradisjonell gårdsdrift siden 1600-tallet og fram til sannsynligvis slutten på 1800-tallet. Videre utover og fram til ca. andre verdenskrig ble det drevet med melkeproduksjon med utgangspunkt i sommerfjøs på Fjølåsen. I tillegg til gårdsdrift har det vært drevet fangst og fiske. På det meste har det vært over 70 mennesker og ca. 200 husdyr på Fjølåsen.

Fjølåsen er i dag i en gjengroingsfase og viktige busk-/treslag er; einer, sammen med gran og bjørk.

Begrunnelse:

Fjølåsen som er et stort og sammenhengende område, er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap fordi det er av stor biologisk/økologisk og kulturhistorisk verdi, med særlig vekt på de botaniske elementene i området.

Fjølåsen omfatter flere kulturmarksstyper med kultureng, og gamle slåttemyrer. Viktige arter i området er gulaks, sølvbunke, sauesvingel, finnskjepp, kvitveis, stornesle, bringebær, hundekjeks, karve, løvetann. Regionalt sjelden art er vårskrinneblom.

Ellers er det tallrike tufter etter bebyggelse i området. Fjølåsen blir brukt en del i forbindelse med fri-luftsliv i kommunen. Det er delvis gjennomført, og planlagt en del tiltetteleggingstiltak.

FJOLÅSEN
Agdenes kommune

↑

M 1:50.000
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Figur 4. Setergrenda Vålåskardet. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet:	2. Vålåskardet
Reg.nr.:	08
Størrelse:	ca 150 da
Kommune:	Meldal
Kommunenr.:	1636
Kartblad:	Vålåskardkjølen BW 116-5-2, Mjukin BX CD 116-5-1,2
UTM:	05265 6984

Vålåskardet, som er et fredet seteranlegg, ligger i sør-vestlige deler av Meldal kommune. Selve anlegget ligger sørvendt i hellende terreng. Rundt anlegget er det store utmarksområder. Vålåskardet har vært bebodd siden 1500-1600-tallet. Opprinnelig var det fast bosetting i området, men på slutten av 1700-tallet gikk man over til tradisjonell seterdrift. Seterhusbebyggelsen er satt sammen i lange og sammenhengende rekker med gater i mellom; rekke-tun. Øverst i det hellende terrenget finner man seterbuene og nederst ligger fjøsene med fôrloft. Seterhusbebyggelse er velholdt, og holdt i gammel byggeskikk. Lokalt kalles Vålåskardet for "seterbyen i Vålåskardet".

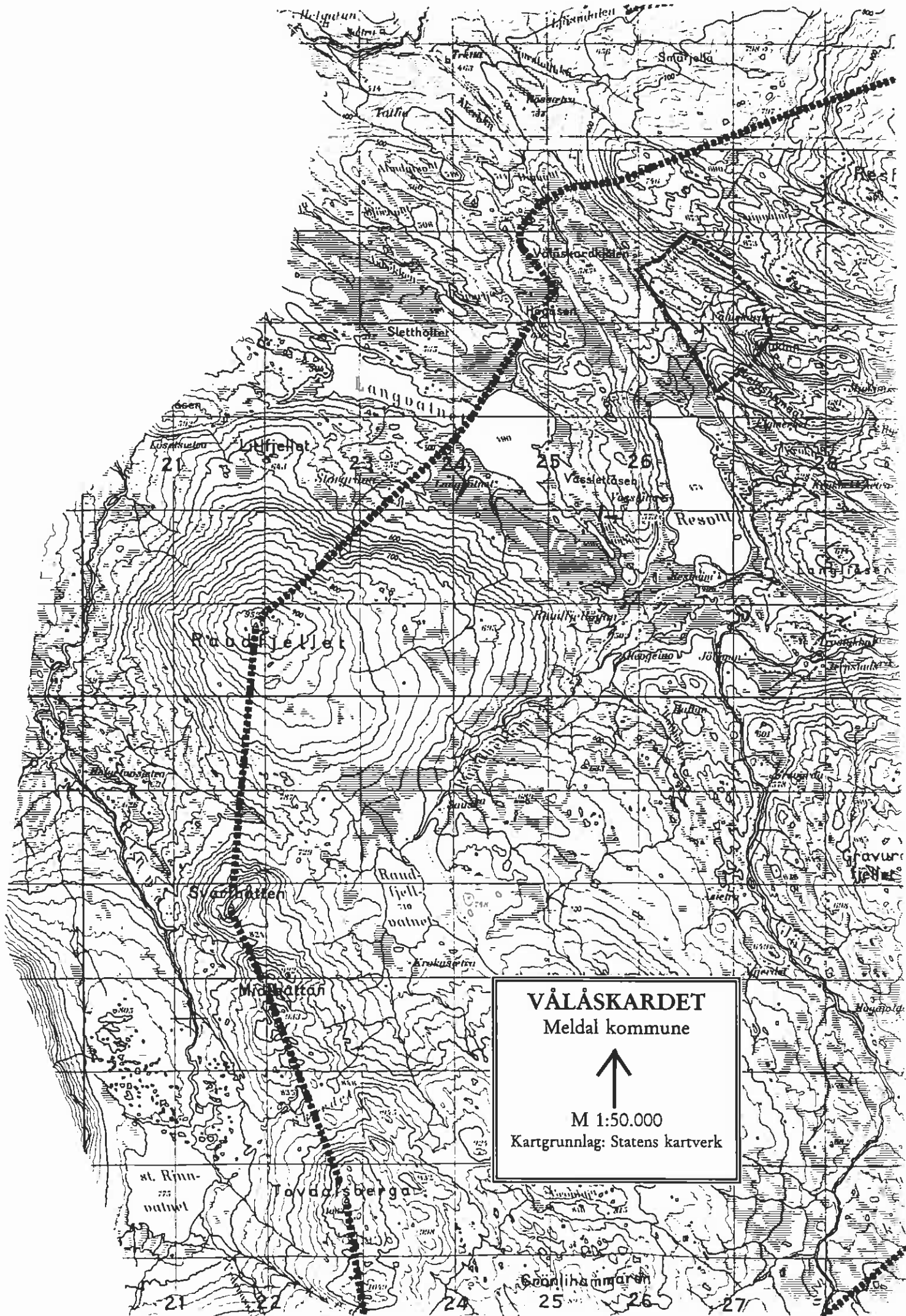
Viktige busk-/treslag er: bjørk, rogn, einer, grønnvier, ullvier. Viktige arter er: Sølvbunke, gulaks, fjelltimotei, stornorblomst (på tak), engsoleie og ullvier, hvorav sistnevnte er den sjeldnest forekommende art.

Rundt seteranlegget, i utmarka, finner man mange spor etter menneskelig aktivitet fra tidligere tider blant annet i form av dyregraver, jernutvinningsanlegg, kull- og tjæremiler, rydningsrøyser, gamle ferdselsveier. Seterhusbebyggelsen i Vålåskardet blir brukt til fritidsformål, og deler av innmarka blir beitet av storfe.

Begrunnelse:

Vålåskardet er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med vekt på de kulturhistoriske verdiene.

De kulturhistoriske verdiene er i denne sammenhengen særlig rettet mot seterhusbebyggelsen og dens gamle/tradisjonelle byggeskikk. Bebyggelsens plassering i landskapet og i forhold til hverandre er satt sammen i form av rekke-tun. Rekke-tun er nå sjelden å finne i den trønderske byggeskikken. Vålåskardet blir brukt en del i forbindelse med friluftsliv i kommunen.

7.2 Lågfjellet i Sør-Norge

Figur 5. Seterdalen i Buas dalføre, i tradisjonell seterdrift. Foto: May E. V. Kristiansen.

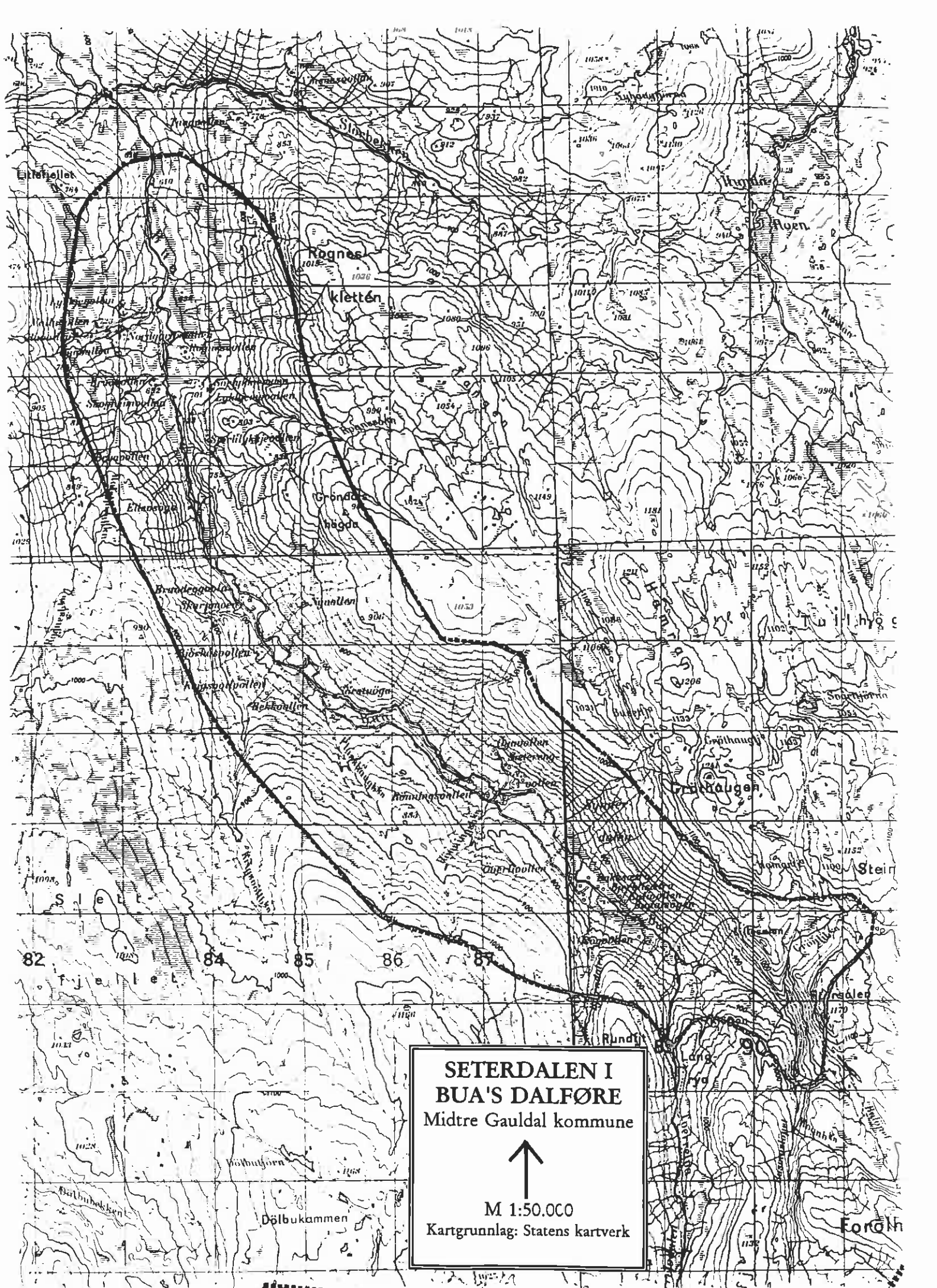
Lokalitet:	3. Seterdalen i Buas dalføre
Reg. nr.:	02
Størrelse:	ca. 30 km ²
Kommune:	Midtre Gauldal
Kommunenr:	1648
Kartblad ØK:	Midtre Gauldal 1:50 000
UTM:	0585 6958

Seterdalen ligger i sør-østlige deler av Midtre Gauldal kommune. Det har sannsynligvis foregått setring i området siden 1600-tallet. Langsetrene oppe i Synnerdalen ble bygd i tida 1770-1810. I Synnerdalen, som ligger i de sørlige deler av Seterdalen, finner man mange gamle og velholdte seterhus, med innslag av noen nyere driftsbygninger.

Det drives aktiv seterdrift (ca. 20 brukere) i området med storfe og melkeproduksjon.

Begrunnelse:

Seterdalen i Buas dalsføre er plukket ut som særlig verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier. I Synnerdalen finner man mange eldre seterhus, og mange av bygningene er fra 1700-1800-tallet. Seterdalen er botanisk rikt og frodig, også på grunn av den aktive seterdrifta i området. Seterdalen blir brukt en del i forbindelse med friluftsliv i kommunen.

Figur 6. Reinsbekksetra. Foto: May E. V. Kristiansen.

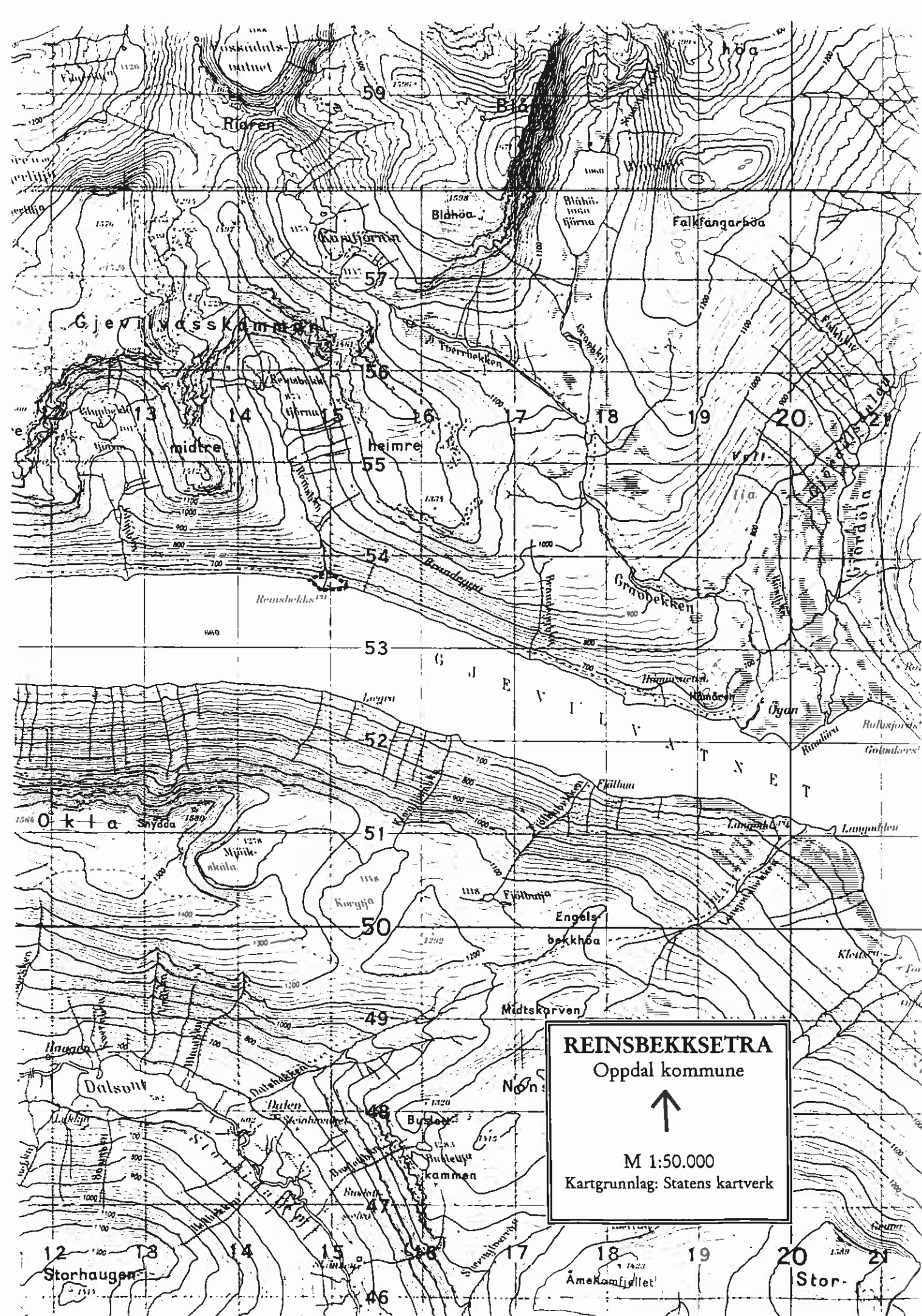
Lokalitet: 4. Reinsbekksetra
Reg. nr: 01
Størrelse: ca 15 da
Kommune: Oppdal
Kommunenr.: 1634
Kartblad ØK: BW 110-5-3 Rensbekken
UTM: 0515 69538

Reinsbekksetra, som består av en seterenhet, ligger i sør-vestlige deler av Oppdal kommune. Reinsbekksetra grenser til Gjevilvatnet, og ligger nord for dette i ei sørvendt helling. På setervollen er det mange bygninger, satt sammen i en tett tunform. Bygningsmassen er velholdt og holdt i tradisjonell byggeskikk (se Oppdalboka bind 2) og noe særpreget. Seterbua er i laftet og panelt tømmer, og uthusbygningene har vegger av stein med takkonstruksjon i tømmer/treverk. Alle bygningene har torvtak. Nede ved vannkanten ligger løe og naust. Deler av vollen er gjerdet inn med steingard. Setervollen blir beitet av sau.

Setervollen er åpen og viktige busk-/treslag er einer, selje, hegg, rogn, bjørk. Viktige arter er: hegg, fjellmarikåpe, gulaks, fjelltimotei, trådsiv, rød jonsokblom, stornesle, høymol, bringebær, tyrihjel, karve, vendelrot. Vollen er relativt artsrik, men har ingen spesielt sjeldent forekommende arter. Nord for setervollen går en av Trondheim Turistforenings (TT) turløyper.

Begrunnelse:

Reinsbekksetra er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med vekt på de kulturhistoriske verdiene. Bygningsmassen består av mange bygninger holdt i tradisjonell byggeskikk. Uthusbygningene har vegger av stein og tak av tømmer og torv. Området er velholdt og delvis i tradisjonell drift: området beites av sau.

7.3 Kystbygdene i Romsdal, Møre og Trøndelag

Figur 7. Gravhauger på Valseidet. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet:	5. Valseidet
Reg. nr.:	06
Størrelse:	ca. 270 da.
Kommune:	Bjugn
Kommunenr.:	1627
Kartblad ØK:	Val CE 136-5-4, Tørrem CF 136-5-3
UTM:	05338 70776

Valseidet ligger i vestlige deler av Bjugn kommune. Området grenser til hav både i øst og vest. I sørlig helling finner man ei stor samling av gravhauger. Gravhaugene ligger i et forholdsvis åpent landskap. Bjørkeskogen i gravfeltet er hogd ut, og området er på et vis tilbakeført til kystlynghei. Tidligere var området treløst på grunn av beiting. Gravhaugene er trolig fra jernalderen (500 f.Kr. - 1000 e.Kr.). I løpet av jernalderen var det vanlig å gravlegge de døde med en eller annen form for fysisk markering i landskapet. Runde hauger, røyser, bautasteiner, steinringer og steinpakninger har vært de vanligste formene for markering. Vanligvis er det bare gravlagt en person under hvert synlige gravminne. På Valseidet hvor gravhaugene er store, er det sannsynligvis gravlagt flere personer under en og samme røys. Over Valseidet har det trolig vært en trasè for båtdrag. Kuppelsteinsstranda ved Valsfjorden har vært mye bruk til klippfisketørking. Her ble det tørket Lofotskrei før den ble sendt videre til Kristiansund for videre eksport.

Begrunnelse:

Valseidet er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap, ut i fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med særlig vekt på de kulturhistoriske verdiene. De kulturhistoriske verdiene består av flere gravrøyser fra jernalderen, plassert på høyder i landskapet, og er lett synlige for allmenheten. Vegetasjonen i området er av type kystlynghei. Valseidet er merket av som en severdighet i kommunen.

Figur 8. Gussøya. Foto: May E. V. Kristiansen.

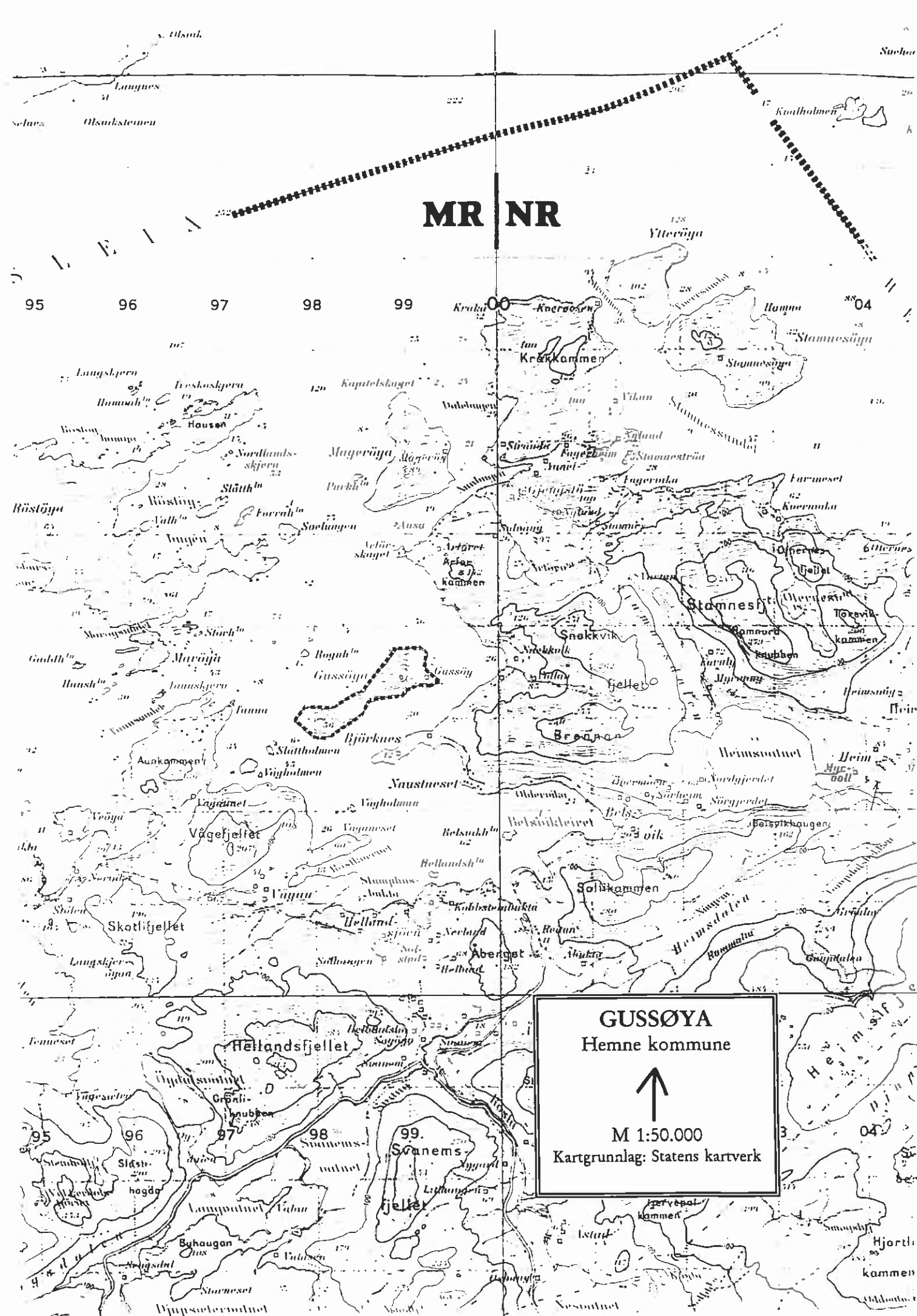
Lokalitet: 6. Gussøya
Reg.nr.: 01
Størrelse: ca. 50 da.
Kommune: Hemne
Kommunenr.: 1612
Kartblad: Gjengstøa 127-5-4, Røstkververet BS 126-5-2, Vågaunet BS 126-5-1
UTM: 0599 70335

Gussøya ligger i nordlige deler av Hemne kommune. På øya er det kun et gårdsbruk, og all gårdsbebyggelse ligger nord-østlig vendt og i ly for vær og vind. Tradisjonelt har det vært drift av jordbruk/fiske på Gussøya. Gårdsbebyggelsen er holdt i tradisjonell byggeskikk og består av ei lita trønderlåne i 1 1/2 etg, og en relativt stor fjøsbygning. Ved sjøkanten ligger det naust og brygge. Bygningsmassen brukes i dag til fritidsformål. Jordbruksarealet er åpent og velholdt og bærer preg av mindre intensiv jordbruksdrift, men med sterkt beitetrykk av sau. I jordbrukslandskapet ligger det flere, store rydningsrøyser. Jordbruksarealet består av flere vegetasjonstyper som beitemark, strandberg, strandeng og kystlynghei. Viktige busk-/treslag er einer, rogn, bjørk. Viktige arter er gulaks, engkvein, sølvbunke, lyssiv, tiriltunge, revebjelle og våskrinneblom, hvorav de 2 sistnevnte arter er sjeldnest forekommende.

Begrunnelse:

Gussøya er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskapsområde ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier.

Gussøya er valgt ut som et godt eksempel fra de kystnære strøk, hvor man i tidligere tider hadde bosetting med en til flere gårdsbruk på små øyer ute i havgapet. Gårdsbebyggelsen på øya representerer det som var typisk for kystområdene. På øya, som er et relativt lite område, finner man flere vegetasjonstyper. Sjeldne arter: revebjelle og våskrinneblom.

MR NR

GUSSØYA

Hemne kommune

M 1:50.000

Kartgrunnlag: Statens kartverk

Figur 9. Skårøya. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet:	7. Skårøya
Reg.nr.:	13
Størrelse:	ca. 1250 da.
Kommune:	Hitra
Kommunenr.:	1617
Kartblad ØK:	Kvenværøyan BN 128-5-1, Skårøya BN 129-5-3, Gjæssøya BN 129-5-4
UTM:	04655 70438

Skårøya ligger i vestlige deler av Hitra kommune, sørlig vendt. På Skåren er bygningsmassen plassert i et søkk i landskapet, og organisert i en form for fellestun. Bygningsmassen er holdt i tradisjonell byggeskikk, med relativ få og små bygninger. En del av våningshusene er i den tradisjonelle trønderlånestilen i 1 1/2 etg., mens andre er mer inspirert av 1800-tallets sveitserstil. I tilknytning til våningshusene er det en del uthus, deriblant fjøsbygninger. I grensa mellom innmark og utmark ligger det en del sommerfjøs, og ved sjøkanten finner man diverse sjøhus som naust, ishus, brygge m.m. Fra Skårøya går det en delvis steinsatt vei over til naboøya; Gjæssøya. Drifta på Skårøya har blitt gradvis ekstensivert; i ca. 1980 sluttet man å drive med storfe og i 1985 med sau. I dag er Skårøya ikke bebodd eller i drift. Viktige busk-/treslag er gran, osp, rogn, vier, poppel, fjellbjørk. Viktige arter er geitrams, fagerperikum, engsoleie, ryllik, blåklokke, flekkmariehånd, gulaks, og hageplanter som: bergflette, rabarbra, rips, sverdlilje. Kvenvær skole på Skårøya blir i dag brukt til leirskoleformål.

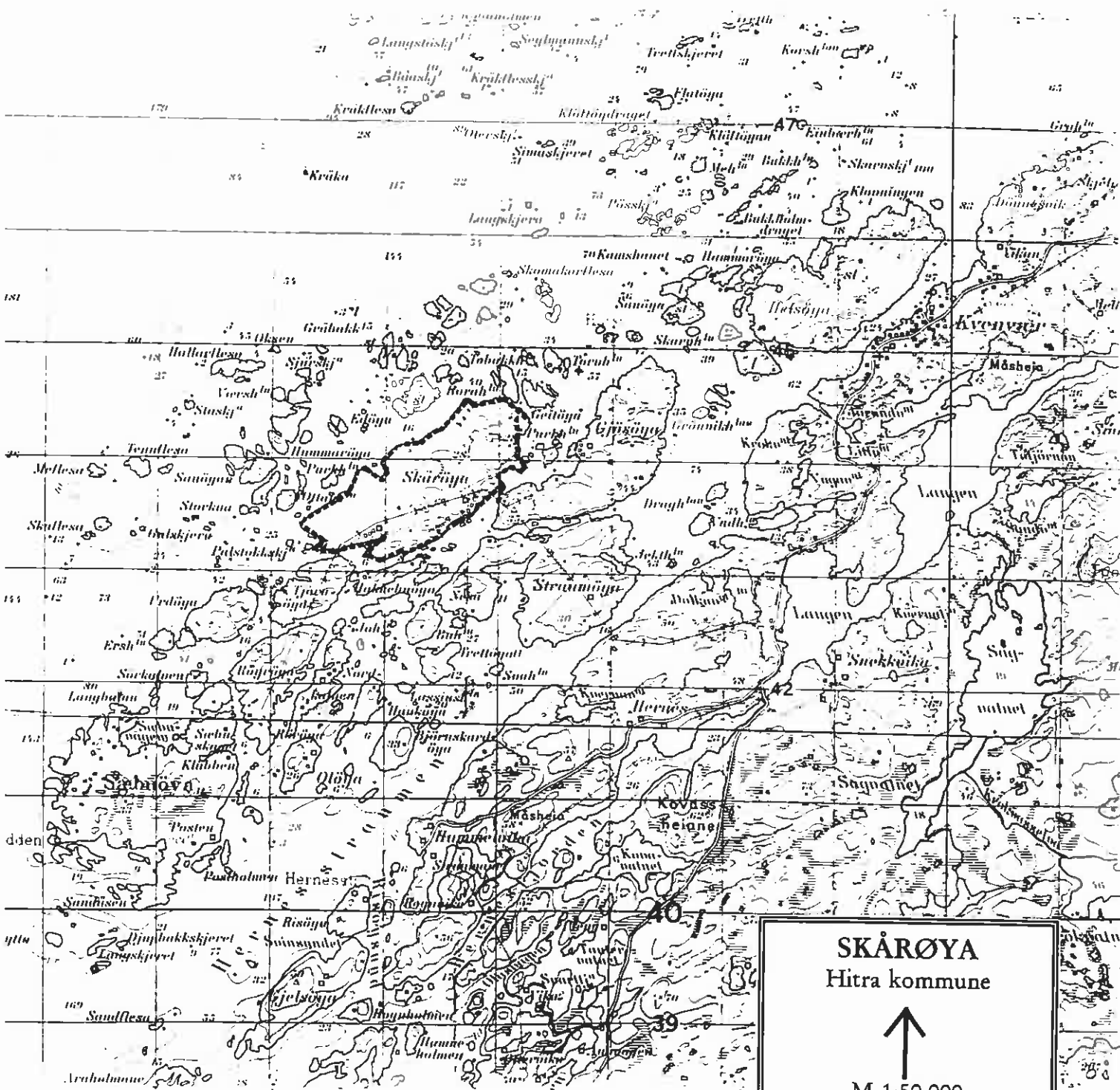
Begrunnelse:

Skårøya er plukket ut som et verdifullt kulturlandskapsområde ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier.

Skårøya er plukket ut som et godt eksempel på tidligere tiders bosetting langs kysten; små sjølstendige samfunn, og med drift jordbruk/fiske. På øya finner man flere gårdsbruk, og av ulik størrelse. Gårdsbebyggelse bærer tydelig preg av inspirasjon fra omverdenen; noe av bygningsmassen er elementer fra sveitserstilen mens andre representerer den trønderske byggeskikken.

På Skårøya finner man flere vegetasjonstyper som kystlynghei, strandeng, kultureng. Sjeldent forekommende art: fagerperikum.

Skårøya blir blant annet brukt i forbindelse med undervisning i skolen.

SKARØYA

Hitra kommune

M 1:50.000

Kartgrunnlag: Statens kartverk

7.4 Fjordbygder i Møre og Trøndelag

Figur 10. Kårholtåsen. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet:	8. Kårholtåsen
Reg. nr.:	13
Størrelse:	ca. 50 da.
Kommune:	Hemne
Kommunenr.:	1612
Kartblad:	Kårholten BT 120-5-1
UTM:	05033 70038

Kårholtåsen, som er et gårdsbruk, ligger i sør-østlige deler av Hemne kommune. Gårdsbruket ligger i Kårøydalen. Gårdsbruket ligger i ei sør-vendt skråning, øverst i jordbrukslandskapet med jordbruksarealet på siden og nedenfor bebyggelsa. Den tradisjonelle gårdsdrifta opphørte i ca. 1960. Gårdsbebyggelsa er holdt i tradisjonell byggeskikk, med trønderlåna øverst i landskapet og uthusbygningene på sidene og nedenfor låna. Deler av bygningsmassen står til forfall. Området er ellers botanisk frodig og artsrikt. Viktige busk-/treslag på Kårholtåsen er furu, hegg, selje, bjørk, einer. Vegetasjonstypen er eng i gjengroingsfase. Viktige arter er sølvbunke, engkvein, gulaks, stornesle, kvitsymre, engsoleie og tyrihjel, hvorav sistnevnte er sjelden i regionen. Særpreget i området er ellers utvalget av gjenlevende hageplanter som; rognspirea, gåseblom, forglemmegei, påskelilje.

Begrunnelse:

Kårholtåsen er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskapsområde ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med vekt på de botaniske verdiene.

Sjelden art er tyrihjel.

Figur 11. Austvasslia m/Austvassgården. Foto: May E. V. Kristiansen.

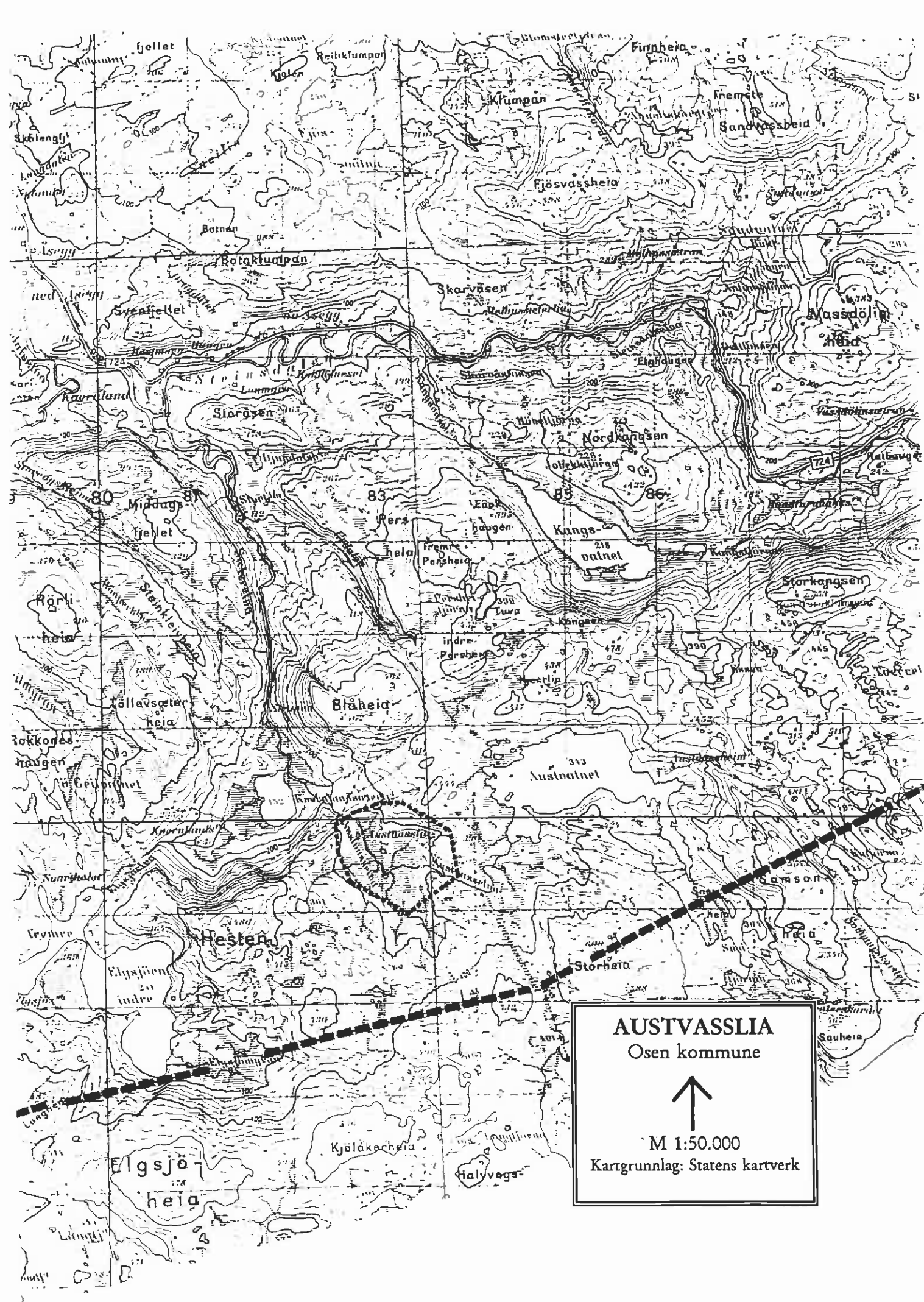
Lokalitet: 9. Austvasslia
Reg.nr.: 08
Størrelse: ca. 50 da.
Kommune: Osen
Kommunenr.: 1633
Kartblad ØK: Kvennlandsseteren CN 144-4-2
UTM: 0583 71198

Austvasslia ligger i sør-østlige deler av Osen kommune. I Austvasslia ligger Austvassgården, som opprinnelig er en fjellgård, i mer kystnære strøk. I Austvasslia har det vært gårdsdrift siden 1841 og helt fram til 1949, da gården ble fraflyttet. I dag beites området av sau. I Austvasslia er det bare stuebygninga som står igjen, og man finner kun tufter etter de andre gårdsbygningene. I sør-vestlig helling finner man rester etter potetkjeller.

Vegetasjonstyper på Austvasslia er gammel eng under gjengroing, fragmenter av tørrbakke, fattigmyr og blåbærgranskog. Ingen sjeldne forekommende arter.

Begrunnelse:

Austvasslia m/Austvassgården er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier. Austvasslia er et godt eksempel på tidligere tiders fjellgårder i kystnære strøk. Området brukes mye i friluftssammenheng, deriblant til utleie for turister, og i forbindelse med undervisning i skolen.

7.5 Trondheimfjordens jordbruksbygder

Figur 12. Gårdsanlegget på Lavollen. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet: 10. Lavollen, Tunga
Reg.nr.: 06
Størrelse: ca. 250 da.
Kommune: Trondheim
Kommunenr.: 1601
Kartblad: Fjellseter CK 126-5-2
UTM: 0565 70335

Lavollen, Tunga ligger i sør-vestlige deler av Trondheim kommune, i Trondheim Bymark, som er et stort og mye brukt friluftslivsområde. Både Lavollen og Tunga karakteriseres som typiske markabruk i Sør-Trøndelag fylke og for Trondheim kommune. Opprinnelig har disse markarommene vært setre under stor-gårder i nærheten. Tunga har vært seter under Tunga gård på Strinda. I 1750 ble den gitt til sognepresten i Nidaros, og Trondheim kommune kjøpte gården i 1898. Tunga var i tradisjonell jordbruksdrift fram til 1932. Gårdsbebyggelsen er holdt i tradisjonell byggeskikk i relativt beskjeden størrelse og omfang.

Lavollen ble brukt som seter under Lade gård allerede på 1500-tallet. Gårdsbebyggelsen på Lavollen er fra tidlig 1800-tallet, og lite er forandret på den siden den ble satt opp. Disse er nå under restaurering med midler fra Miljøpakke Trondheim. Ellers finner man rester i landskapet etter kullmiler, smie, stier m.m. Området blir i dag beitet av sau.

Viktige busk- og treslag i området er einer, bjørk, sølvvier, gran. Vegetasjonstypen kan karakteriseres som setervoll. Viktige arter er gulaks, finnskjegg, trådsiv, myrfiol.

Begrunnelse:

Lavollen, Tunga er plukket ut som verdifulle kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med vekt på de kulturhistoriske verdiene.

Både Lavollen og Tunga har stor historisk dybde og blir mye brukt i forbindelse med bl.a. friluftsliv i kommunen.

Figur 13. Beitehaugen på Høstad. Foto: May E. V. Kristiansen.

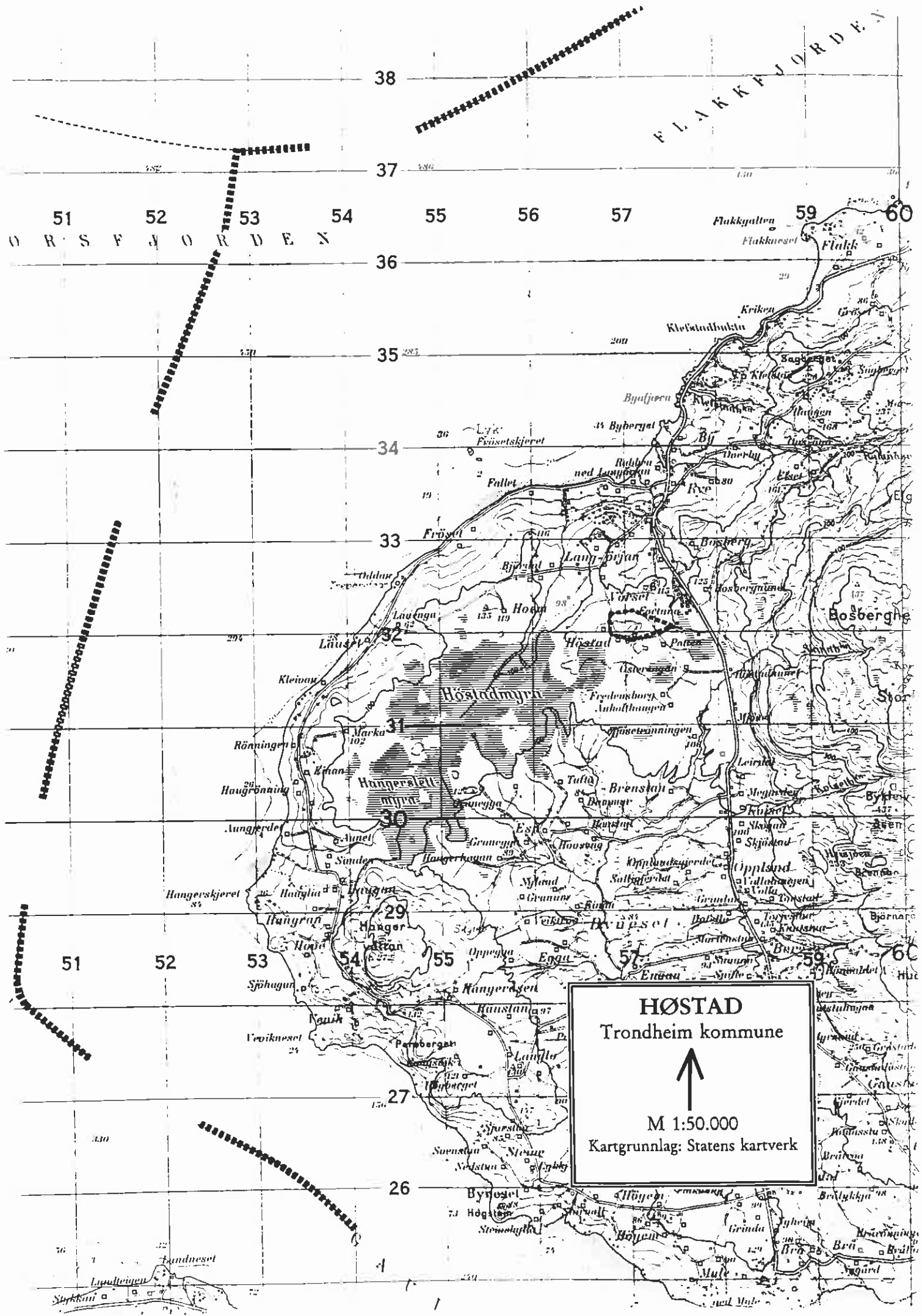
Lokalitet: 11. Høstad
Reg.nr.: 09
Størrelse: ca. 15 da.
Kommune: Trondheim
Kommunenr.: 1601
Kartblad: Bosberg CJ 126-5-2
UTM: 0557 7032

Høstad ligger i vestlige deler av Trondheim kommune, på Byneset. Store deler av Byneset består av åpent, relativt flatt og intensivt drevet jordbrukslandskap. I dette landskapet stikker det opp to relativt store hauger, deriblant Høstad, som blir bruk til beiteområde for storfe. Viktige busk-/treslag på Høstad er selje, bjørk, rogn, einer. Vegetasjonstyper i området er eng og tørrbakke. Viktige arter er blant annet sølvmyr, flekkemyr, rundskolm, gjeldkarve, mørkekongsslys, skjørløk, olavsskjegg, bergskrinneblom, vårskrinneblom og bitterbergknapp.

Bosberg er lignende område med sannsynligvis mange av de samme kvalitetene som Høstadhaugen.

Begrunnelse:

Høstad er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap ut fra biologisk/økologisk og kulturhistoriske verdier, med vekt på de botaniske verdiene. På Høstadhaugen finner man stor botanisk variasjon på et relativt begrenset areal. Høstadhaugen er i tradisjonell drift.

HØSTAD
Trondheim kommune

M 1:50.000
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Figur 14. Rotvoll. Foto: Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, landbruksavdelingen.

Lokalitet: **12. Rotvoll øvre og nedre**
Reg.nr.: 02
Størrelse: ca. 1000 da.
Kommune: Trondheim
Kommunenr.: 1601
Kartblad: CM 127-5-3 Ranheim-Leangen, CM 126-5-1 Ranheim-Brundalen
UTM: 05743 70357

Rotvoll øvre og nedre, som er to jordbrukseiendommer i sentrale deler av kommunen, ligger i nord-østlige deler av Trondheim kommune. Det har sannsynligvis vært bosetting her siden ca. 1200-tallet. Rotvoll er det eneste herregårdslandskapet som finnes nord for Dovre. Rotvoll øvre er i drift mens på Rotvoll nedre blir jordbruksarealene leid bort til jordbruksformål. På Rotvoll nedre finner man også eldre institusjonsbygninger.

Rotvoll er et variert område og består av intensivt drevet jordbruksarealer, beitehager, alleer, hageanlegg skogbevokste koller m.m.

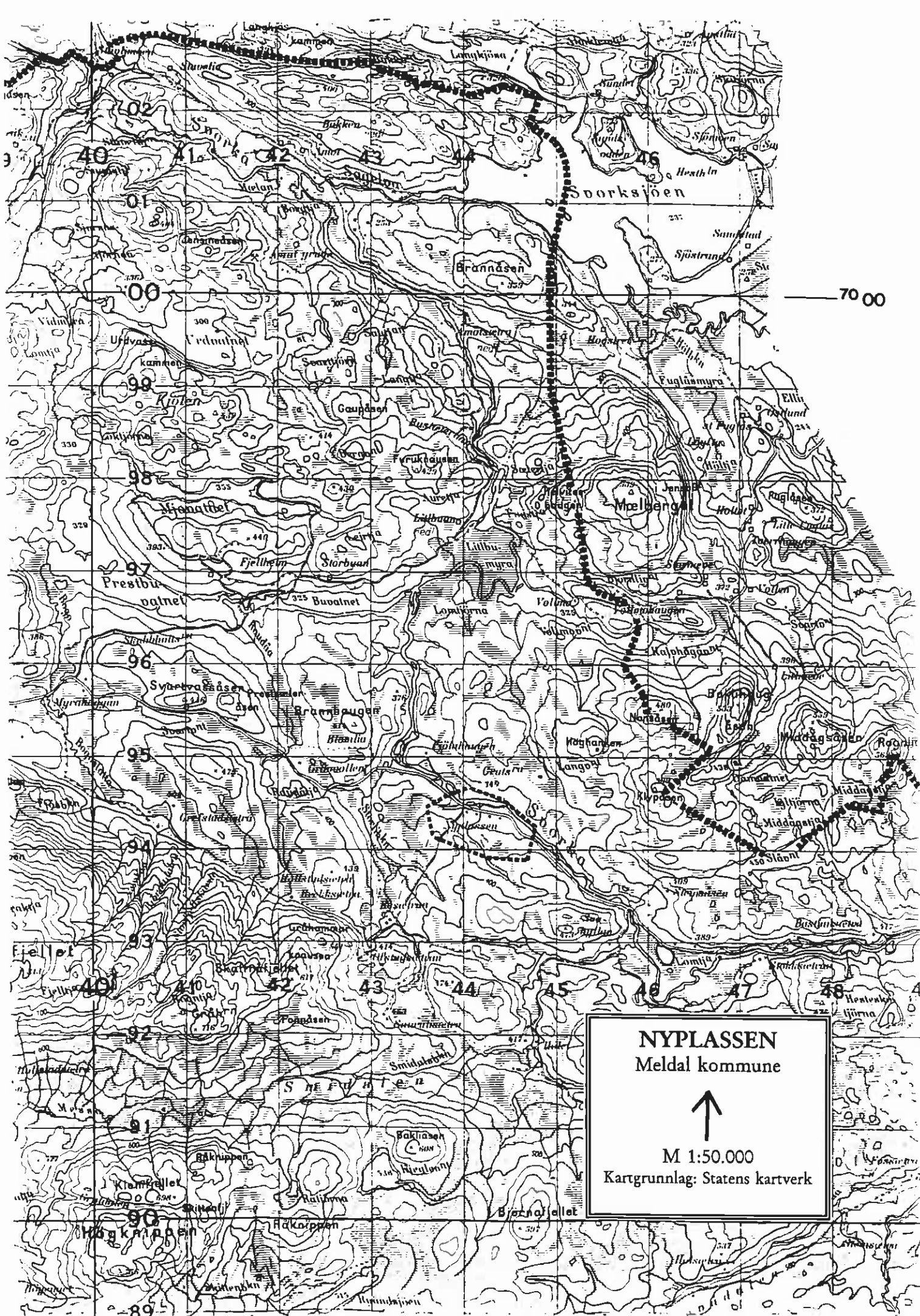
7.6 Dal- og fjellbygder i Trøndelag

Figur 15. Nyplassen - tidligere jordbruksgren, nå setergren. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet:	13. Nyplassen
Reg.nr.:	03
Størrelse:	ca. 550 da.
Kommune:	Meldal
Kommunenr.:	1636
Kartblad:	Nyplassen CG 118-5-1
UTM:	05443 69945

Nyplassen ligger i nord-østlige deler av Meldal kommune. Det har vært fast bosetting i området i tilknytning til Grutseter smeltehytte siden 1600-tallet. På Nyplassen finner man mange spor etter tidligere tiders aktivitet, deriblant store slagghauger. Det er i seinere tid restaurert en arbeiderbolig fra smeltehyttetida; såkalt "bersrom". Ellers finnes det tufter etter bosetting, og gravplass i tilknytning til kirke. Nyplassen er i dag et seterområde, og består

Figur 16. Garberg gård. Foto: May E. V. Kristiansen.

Lokalitet: **14. Garberg**
Reg.nr.: 11
Størrelse: ca. 1000 da.
Kommune: Meldal
Kommunenr.: 1636
Kartblad: Garberg BW 119-5-2, Aunhaugen BW 119-5-4
UTM: 05235 69975

Garberg, som er et fredet gårdsanlegg, ligger i nord-vestlige deler av Meldal kommune. Gårdsanlegget med tilhørende jordbruksareal ligger i ei sørvendt helling, med trønderlåna øverst og uthusbygningene nedenfor låna. På 1700- og 1800-tallet var Garberg en av sognets største gårder, og allerede i 1723 var gården gjestgiveri. Fra ca. 1750 og fram til 1810 lå Meldals poståpneri på Garberg gård.

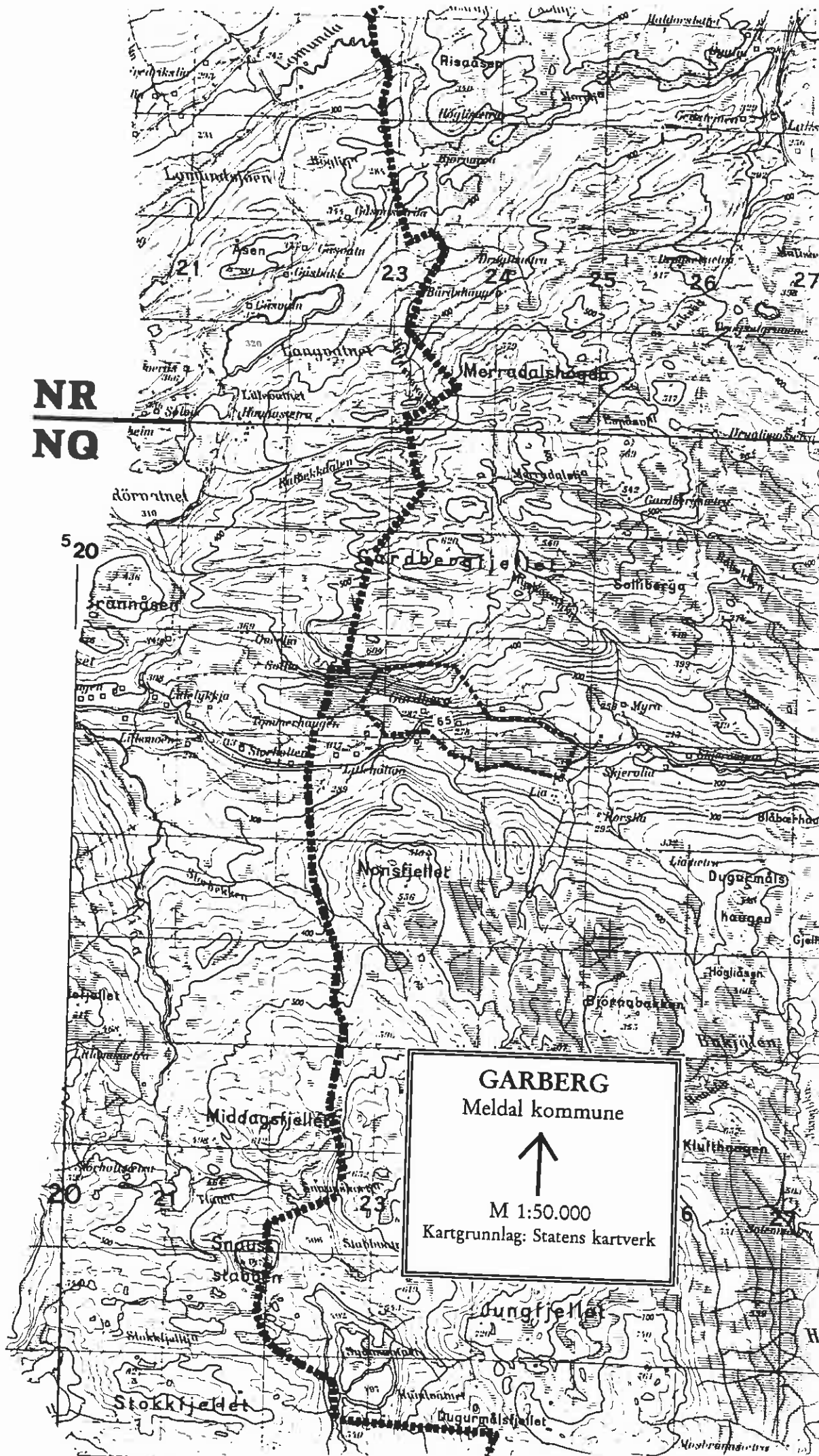
Gårdsbebyggelsen er av eldre dato, holdt i tradisjonell byggeskikk og velholdt. Trønderlåna er sannsynligvis fra ca 1750 og uthusbygningene fra 1800-tallet. Driftsbygningen består av kubbemurt 1. etg., en teknikk som har vært benyttet en del i distriktet, men i vår tid er det kun noen få eksemplarer igjen.

Jordbruksarealet er variert og består av ulike kulturmarkstyper, deriblant tørrbakke, brakkeng, veikant/åkerkant. Viktige busk-/treslag er gran, furu, gråor. Viktige arter er karve, kvitmaure, nattfiol, engmarihånd (albino), hvorav de 2 sistnevnte artene er sjeldnest forekommende.

Begrunnelse:

Garberg gård er plukket ut som et verdifullt kulturlandskapsområde ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier. Garberg gård er velholdt, både bygningsmassen og jordbruksarealene. Gårdsanlegget representerer både tradisjonell byggeskikk og spesiell byggeskikk; kubbebjørset. Flere ulike kulturmarkstyper gir stor botanisk variasjon og artsrikdom i området. Sjeldne arter: nattfiol og engmarihand (albino).

NR
NQ

Figur 17. Jorlia. Foto: Sør-Trøndelag fylkeskommune, kulturavdelingen.

Lokalitet: **15. Jorlia**
Reg.nr.: 01
Størrelse: ca. 50 da.
Kommune: Rennebu
Kommunenr.: 1635
Kartblad: Jorli CF 116-5-4
UTM: 05404 69825

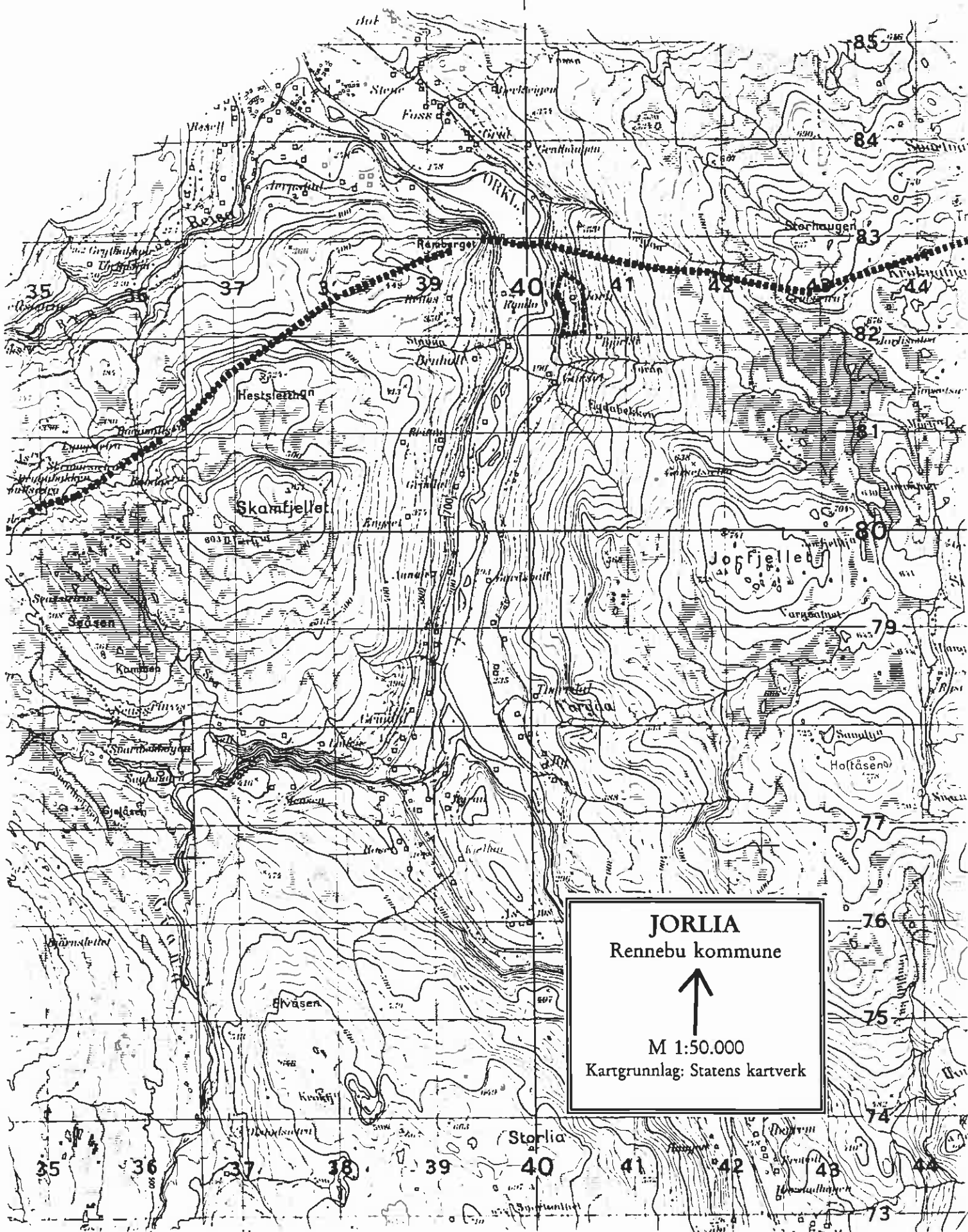
Jorlia, som er et fredet gårdsanlegg, ligger i nordlige deler av Rennebu kommune på grensa til Meldal kommune. Gården ligger i ei bratt helling mot sør-øst. Det er antatt at Jorlia ble ryddet på 1100-1200-tallet, lagt øde etter Svartedauen og bosatt igjen på 1400-1500-tallet. Dagens bygningsmasse på Jorlia er fra begynnelsen på 1800-tallet. På midten av 1800-tallet, som var storhetstida på Jorlia, var det over 50 bygninger på eiendommen, deriblant 7 stabbur og 2 husmannsplasser.

Bygningsmassen er satt sammen i lukket firkant-tun. Bygningsmassen er holdt i tradisjonell byggeskikk, med stuebygningen øverst og uthusbygningene på siden og nedenfor stua. Jorlia var i tradisjonell gårdsdrift fram til 1980-tallet.

Begrunnelse:

Jorlia er plukket ut som et verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med vekt på de kulturhistoriske verdiene. Bygningsmassen på Jorlia er holdt i tradisjonell byggeskikk, og gårdsanlegget er et av de best bevarte i Sør-Trøndelag slik det står uten innslag av nyere bygninger.

540

JORLIA
Rennebu kommune
↑
M 1:50.000
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Figur 18. Korssjøen ved Store Korssjøen. Foto: May E. V. Kristiansen.

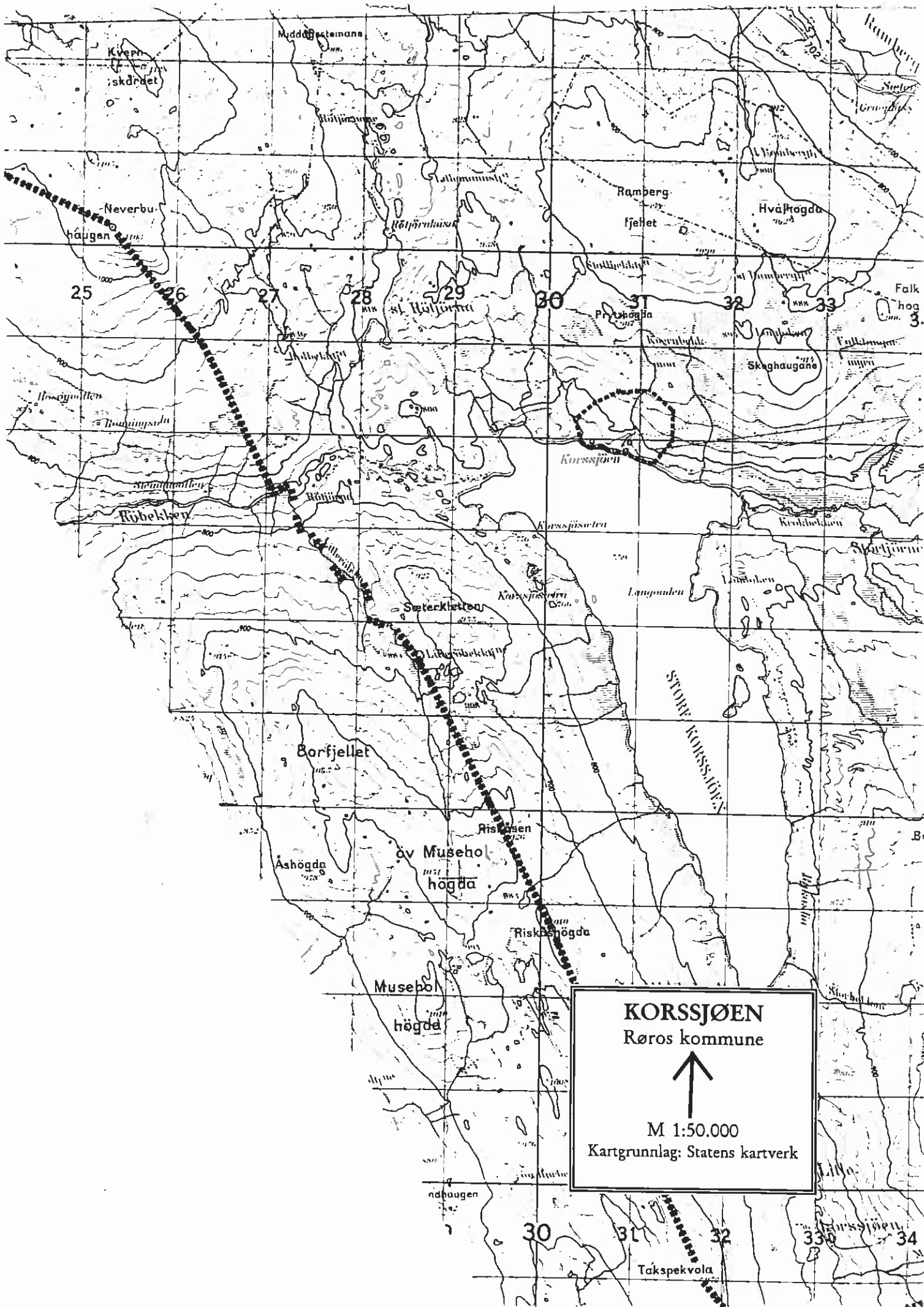
Lokalitet: 16. Korssjøen
Reg.nr.: 02
Størrelse: ca 400 da
Kommune: Røros
Kommunenr.: 1640
Kartblad: CU 104-5-2 Korssjøslettan, CU 104-5-4 Korssjøen
UTM: 06308 69279

Korssjøen ligger i sør-vestlige deler av Røros kommune, i nordenden av Store Korssjøen. I området er det tre gårdsbruk, hvorav 2 i tradisjonell jordbruksdrift i kombinasjon med fiske i Store Korssjøen. Gårdsanleggene ligger sør-vestlig vendt med utsyn utover store Korssjøen.

Det har vært kombinasjon jordbruk/fiske på Korssjøen siden 1600-1700-tallet. Det har også vært drevet en del med fangst. I området finner man flere jakt- og fiskebuer i tilknytning til nevnte aktiviteter. Gårdsbebyggelsen er stort sett holdt i tradisjonell byggeskikk. Gårdsbebyggelsen er delvis satt sammen i lukkede firkant-tun. I jordbrukslandskapet ligger det flere høyløper, og i grensa mellom innmark og utmark finner man sommerfjøs. I jordbrukslandskapet finner man også kubbeformete rydningsrøyser på ca 2-3 m høy, bred og lang. I tilknytning til vann finner man kvern ved Kvernbecken og brygger, naust og båtstø ved Store Korssjøen.

Begrunnelse:

Korssjøen ble plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med vekt på de kulturhistoriske. En del av bygningsmassen på Korssjøen er antatt å være fra ca. 1700-tallet. Særpreget stabbur i to etasjer med potetkjeller. I jordbrukslandskapet finner man kubbeformete rydningsrøyser. Mange tydelige spor i landskapet etter menneskelig aktivitet over et langt tidsrom. Mesteparten av jordbruksarealet er i drift.

Figur 19. Sølendet naturreservat. Foto: Arild Lindgård.

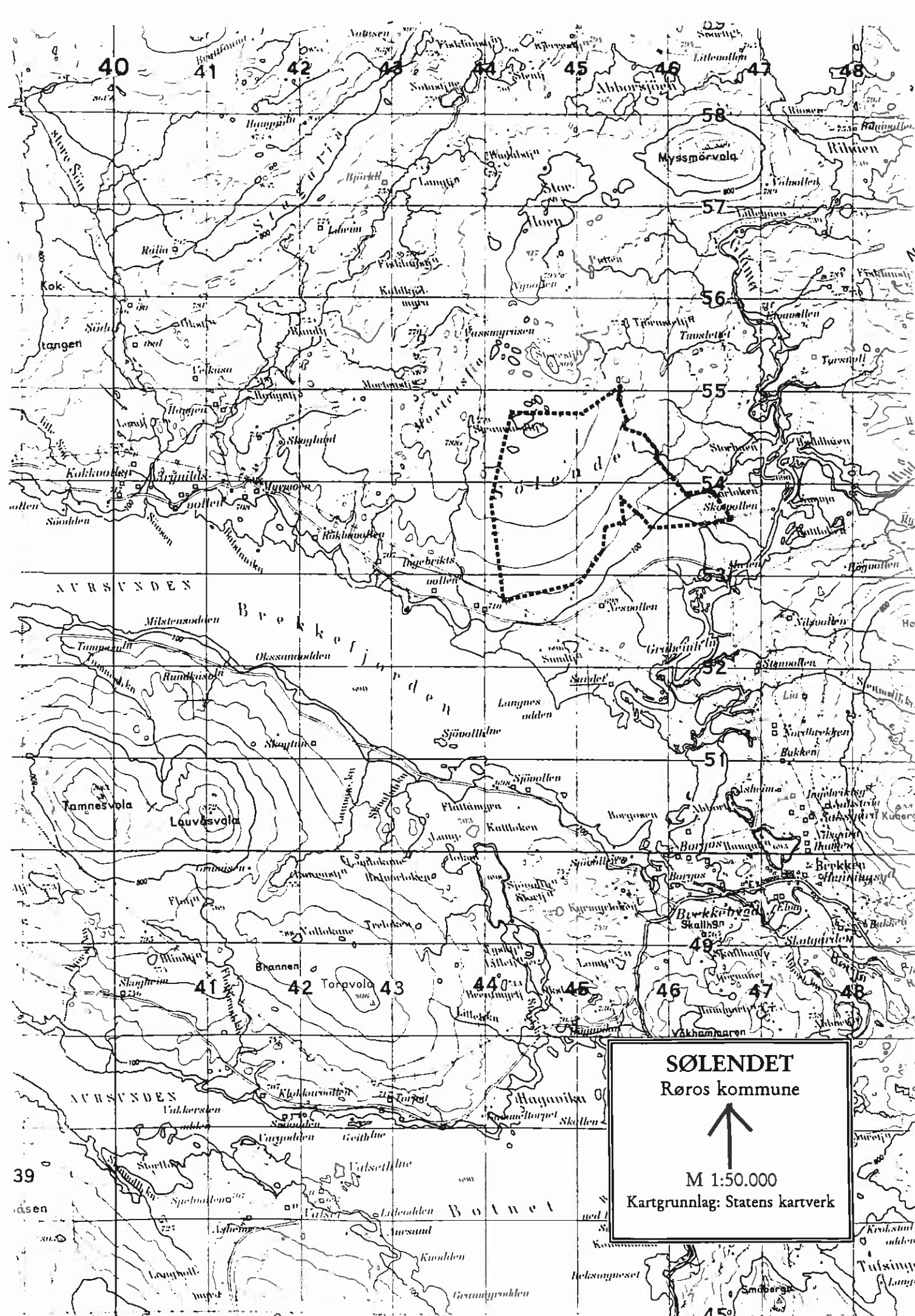
Lokalitet: 17. Sølendet
Reg. nr.: 12
Størrelse: 2930 da.
Kommune: Røros
Kommunenr.: 1640
Kartblad ØK: Sølendet CW 109-5-2
UTM: 0645 6954

Sølendet ligger i nord-vestlige deler av Røros kommune, nært innsjøen Aursunden. Sølendet er et stort og sammenhengende slåtteområde i utmarka. Sølendet var slåtteområde for 8 gårdsbruk på Brekken. På Sølendet ble det drevet utmarksslått på myrer og enger helt fram til ca. 1950. På noen av de store og kalkrike slåttemyrene i området finner man store mengder orkideer. I området er det mange tufter etter høyløer og stakkstenger. To buer og tre høyløer er restaurert i området i den seinere tid. Buene ble bruk som overmattingssted for slåttefolket slik at de slapp å dra hjem til kvelds. Etter at den tradisjonelle utmarksslåtten har opphørt, har området begynt å gro igjen. Viktige busk-/treslag er: diverse lyngarter, bjørk, vier og dvergbjørk. Viktige arter er fjellmarihand, blodmarihand, brudespore, fleckmarihand, svartkurle, gullmyrklegg, fjellfrøstjerne, breimyrull, myrtust. Sølendet ble opprettet som naturreservat i 1974. Det foregår forskning innen botanikk i området.

Begrunnelse:

Sølendet er plukket ut som et verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier, med vekt på de botaniske verdiene. På Sølendet finner man et stort slåttelandskap, botanisk artsrikt, med flere ulike arter orkideer, hvorav sjeldne arter som svartkurle og fjellmarihand.

✓ Sølendet blir brukt en del i forbindelse med friluftsliv, og forskningsvirksomhet.

Figur 20. Småsetran - område for setring og by-jordbruk Foto: Fredrik Prøsch, Røros kommune.

Lokalitet: **18. Småsetran**
Reg.nr.: 13
Størrelse: ca. 2300 da.
Kommune: Røros
Kommunenr.: 1640
Kartblad ØK: Småsetran CT 107-5-4
UTM: 06245 69405

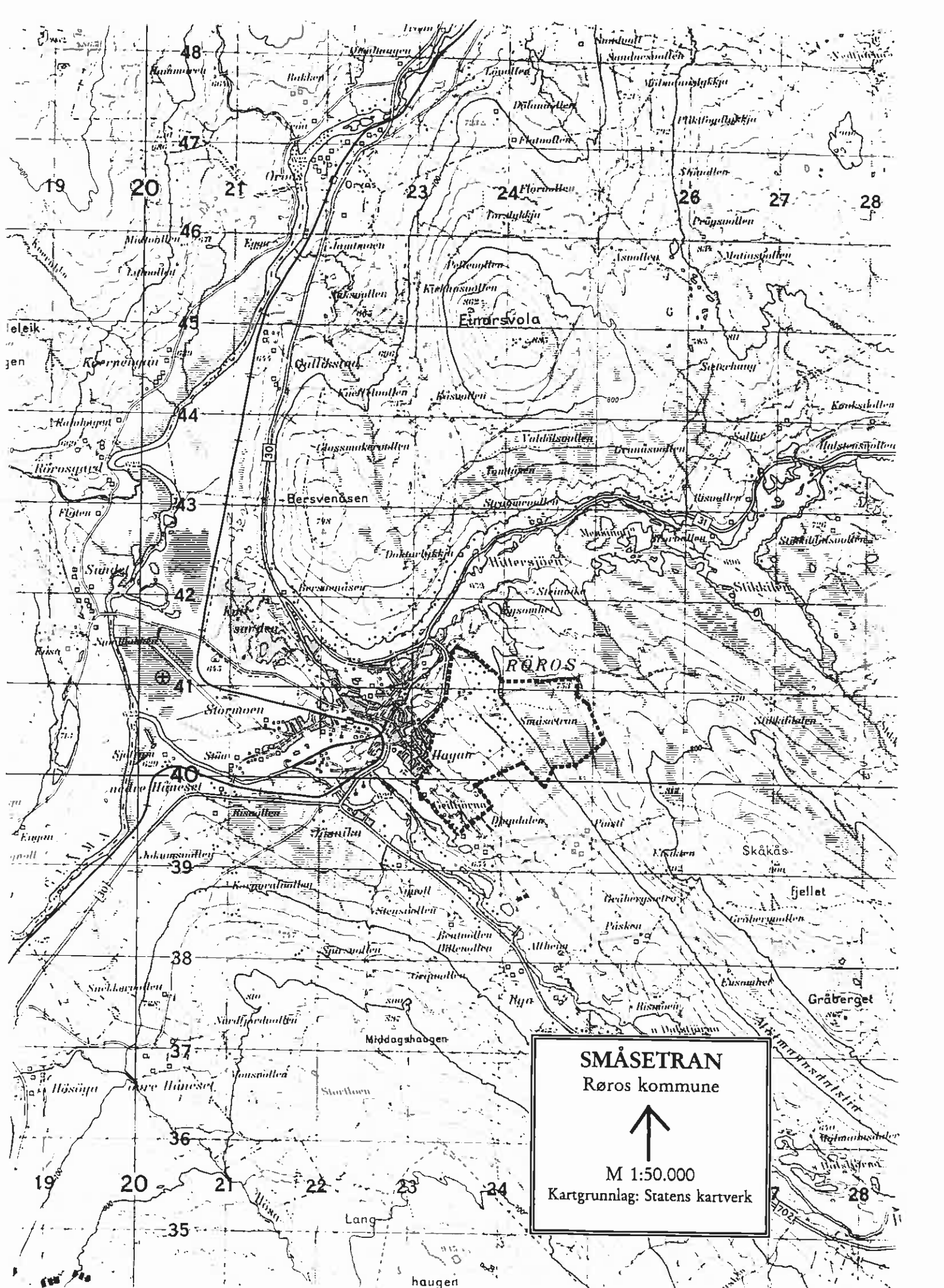
Småsetran ligger i vestlige deler av Røros kommune, og ca. 1 km. nordøst for Røros bergstad. Småsetran ble brukt som slåtteområde/seterområde for bergverksarbeidere, funksjonærer, bønder og andre som hadde gårdsbruk med fjøs, stabbur og våningshus inne i byen. Enkelte hadde bare beite- og slåtteland i Småsetran og bodde sjøl inne i byen. Slike jordlapper rundt bebyggelsen blir kalt for "haga". Denne formen for seter- og byjordbruk har gitt et særpreget landskap; i byen finner man gårdsbebyggelse og smeltehytter og utenfor og rundt bykjernen finner man grønne enger og setervoller. Ytterst ligger fjellviddene.

I løpet av 1950-tallet opphørte den tradisjonelle drifta og i dag er det bare ei seter som driver med tradisjonell seterdrift med blant annet husdyrhold og slått. Resten av seterbebyggelsen brukes til fritidsformål. I underkant av halvparten av jordbruksarealet blir slått, resten holder på å gro igjen eller forsumpes. Viktige busk-/treslag er bjørk. Viktige arter er skogstorkenebb, prestekrage. Ellers i området finner man steingarder, veier, gjeller (veier, med bjørkealleer og steingarder på begge sider mellom setervollene og utmarksbeitene.

Begrunnelse:

Småsetran er plukket ut som et særlig verdifullt kulturlandskap ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier. Småsetran er et godt eksempel på byjordbruk, noe som i tidligere tider var en vanlig driftsform i tilknytning til Bergstaden. I området finner man en del eldre seterhusbebyggelse og høyløyer. Slåtte- og beitearealene holder på å gro igjen.

Småsetran blir brukt en del i forbindelse med friluftsliv i kommunen.

Figur 21. Tjernvollen gård. Foto: May E. V. Kristiansen.

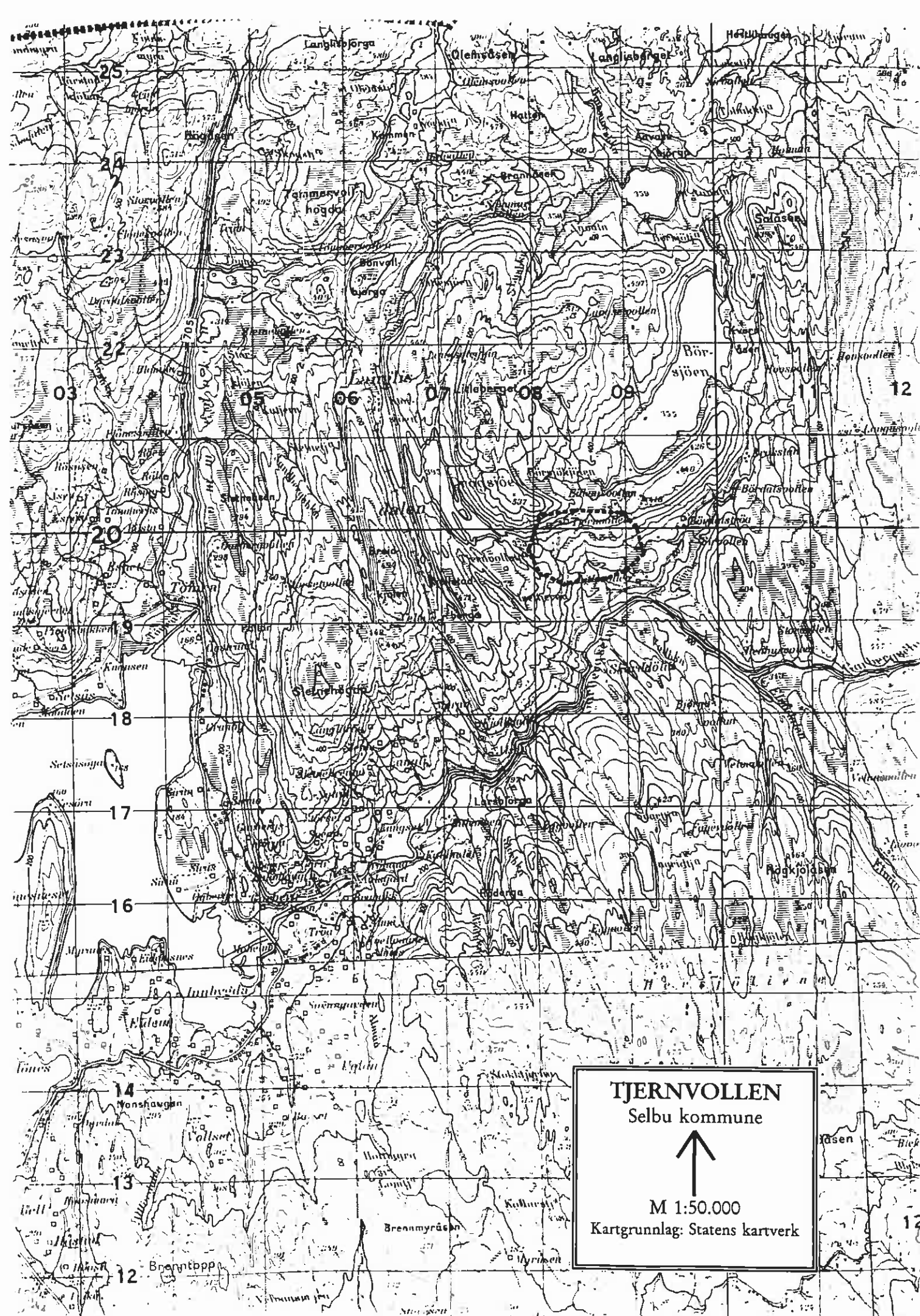
Lokalitet: **19. Tjernvollen**
Reg.nr.: 07
Størrelse: ca. 100 da.
Kommune: Selbu
Kommunenr.: 1664
Kartblad: Børdalen CR 123-5-2, Dragsjøen CR 123-5-1
UTM: 06082 70201

Tjernvollen, som er et gårdsbruk, ligger i nordlige deler av Selbu kommune. For å komme til Tjernvollen, går det en delvis steinsatt kjerreveg inn til området. Gårdsbebyggelsa på Tjernvollen er sørøstlig vendt og ligger høyt oppe i et hellende terreng. Gårdsbebyggelsa er satt sammen i et lukket firkantetun, og holdt i tradisjonell byggeskikk. Mesteparten av jordbruksarealet ligger på siden og nedenfor gårdsbebyggelsa. Jordbruksarealet er ikke i drift, og holder på å gro til med naturlig vegetasjon, deriblant gran. Andre viktige busk-/treslag i området er bjørk og einer.

Viktige arter er: gulaks, engkvein, prestekrage, marikåpe, sølvbunke, gulstarr, jåblom, gulsildre, hane-kam, flekkmure, veikveronika, vill-lin, rusttjønnaks.

Begrunnelse:

Tjernvollen er plukket ut som et verdifullt kulturlandskapsområde ut fra biologiske/økologiske og kulturhistoriske verdier. På Tjernvollen er gårdsbebyggelsa holdt i tradisjonell byggeskikk. Ellers er det stort botanisk arts mangfold og stor variasjon. Regionalt sjeldne arter er: hane kam, veikveronika, vill-lin og rusttjønnaks.

Kildemateriale

- Direktoratet for naturforvaltning m.fl. 1992. *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Del 1 Generelt om prosjektet, kriterier, metodeopplegg, fase 1 forarbeid*. Trondheim.
- Direktoratet for naturforvaltning m.fl. 1992. *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Del 2 Håndbok for feltregistrering - omfang og skjema*. Ås.
- Direktoratet for naturforvaltning m.fl. 1993. *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Del 2 Håndbok for feltregistrering - viktige vegetasjonstyper i kulturlandskapet Midt-Norge*. Ås.
- Direktoratet for naturforvaltning m.fl. 1993. *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Sopp er ålreit*. Trondheim.
- Direktoratet for naturforvaltning m.fl. 1993. *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Del 3 Rapportering - vurdering, klassifisering, prioritering og virkemiddel*. Trondheim.
- Norsk institutt for jord- og skogkartlegging 1993. *Landskapsregioner i Norge, landskapsbeskrivelser*. Ås.
- Daugstad, K og Jones, M 1994. *Kulturlandskap i forvaltning, en begrepsutredning*. Geografisk institutt, Trondheim.
- Hegard, T 1986. *Fredede hus og anlegg 4, Sør-Trøndelag*. Riksantikvaren, Oslo.
- Christie, S og Hinsch, L (red.) 1983. *Fredede hus og anlegg 3, Røros bergstad*. Riksantikvaren, Oslo.
- Søraa, G (red.) 1976. *Trøndelag*. Oslo
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen, 1991. *Edb-register for naturverndata, revidert utgave (EDNA)*. Trondheim
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen, 1987. *Edb-register for friluftsområdedata (FRIDA)*. Trondheim.
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen, Røros kommune, 1989. *Røros landskapet*. Røros.

- Moen og Feste 1991. *Oppdal kommune, kulturlandskapsanalyse*. Biristrand.
- Frislid, R 1989. *Norske kulturlandskap*. Oslo.
- Sør-Trøndelag fylkeskommune 1988. *Natur i Bjugn, Rissa, Ørland*. Trondheim
- Sør-Trøndelag fylkeskommune 1989. *Natur på Frøya og Hitra*. Trondheim.
- Sør-Trøndelag fylkeskommune 1990. *Natur i Agdenes, Hemne, Snillfjord*. Trondheim.
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Sør-Trøndelag fylkeskommune 1990. *Turmål i Sør-Trøndelag*. Trondheim.
- Fylkeslandbrukskontoret i Sør-Trøndelag 1991. *Kartlegging av kulturlandskap i Sør-Trøndelag fylke*. Trondheim.
- Humstad, R. 1976. *Fortidsminner i Åfjord*. Åfjord.
- Fiskaa, H.M og Myckland, H.F. (red.) 1978. *Norges bebyggelse, Nordlige seksjon, Herredsbindet for Sør-Trøndelag, Nordre del*. Oslo.
- Fiskaa, H.M. og Myckland, H.F. (red) 1977. *Norges bebyggelse, Nordlige seksjon, Herredsbindet for Sør-Trøndelag, Vestre del*. Oslo.
- Nordisk Ministerråd, 1987. *Natur- og kulturlandskapet i arealplanleggingen. 1. Regioninndeling av landskap, Miljørapport 1987:3*. Moss.

Annet kildemateriale:

- Bygdebøker
- div. brosjyrer
- miljøvernlederne i kommunene
- kommunale landbrukskontor
- kommunale kulturkontor

Tilgjengelig kildemateriale på miljøvernadvd.:

- utfylte registreringsskjema - kommunevis
- lysbilder
- vedleggsrapport

Miljøvernadv. i Sør-Trøndelag - Rapporter utgitt

1984	Rapport VAR/ 1/84 Vassdragsovervåkning 82/83	1986	Rapport 9/86 Kommunale renseanlegg i S-T
1984	Rapport VAR 2/84 Forurensning av vassdrag fra siloer	1986	Rapport 10/86 Sjøfuglres. i S-T
1984	Rapport 2/84 Fiskeproduksjon og forurensning i Nedre Gaula	1986	Rapport 11/86 Rien - Hyllingen
1984	Rapport 3/84 Undersøkelser av resipienter i Orkdal kommune	1987	Rapport 1/1987 Atlasprosjektet i Sør-Trøndelag.
1984	Rapport 6/84 Skjøtselsplan for Gaulosen	1987	Rapport 2/1987 UTGÅTT Aktuelle vassdrag for settefiskproduksjon i Sør-Trøndelag fylke. Forprosjekt.
1985	Rapport 1/85 Femundsmarka	1987	Rapport 3/1987 Åpning av jakt på kanadagås i Trøndelag 1986.
1985	Rapport 2/85 Sylane	1987	Rapport 4/1987 UTGÅTT Vannbruksplanlegging i Gaula. Referat fra Gaulaseminar 2.4.87.
1985	Rapport 3/85 Naturvernområder i Sør-Trøndelag	1987	Rapport 5/1987 Landbrukskontrollen 1987.
1985	Rapport 4/85 Roltdalen	1987	Rapport 6/1987 UTGÅTT Fosser i Sør-Trøndelag. Status og prosjektpå plan medio september 1987.
1985	Rapport 6/85 Verneplan for barskog i S-T - Hvorfor?	1987	Rapport 7/1987 UTGÅTT Årsrapport 1986 og arbeidsprogram 1987.
1985	Rapport 7/85 Skjøtselsplan - Sølendet	1987	Rapport 8/1987 UTGÅTT Utkast til skjøtselsplaner for 8 vernede våtmarksområder i Sør-Trøndelag.
1985	Rapport 8/85 Årsrapport NF	1987	Rapport 9/1987 UTGÅTT Gaula. Tiltaksorientert overvåking - Forurensningstilførsler.
1985	Rapport 9/85 UTGÅTT Elgens vinterbeiter	1987	Rapport 10/1987 Registrering av fosser og stryk. Forprosjekt.
1986	Rapport 1/86 Fiskeprod. i Øvre Gaula	1988	Rapport 1/1988 UTGÅTT Sikkerhet og beredskap i vannforsyningen. Sammendrag av foredrag ved seminar 21.-22. september 1987.
1986	Rapport 2/86 UTGÅTT Vigda i Skaun	1988	Rapport 2/1988 Beredskapsplan for vannforsyning. Veileder utarbeidet av en styringsgruppe for prosjektet ledet av vassdragsforvalter Jan Habberstad.
1986	Rapport 4/86 Prøvefiske i Rien i -85	1988	Rapport 3/1988 Sortering av aktuelle vassdrag for settefiskproduksjon.
1986	Rapport 5/86 Årsrapport -85 MVA i S-T	1988	Rapport 4/1988 Årsrapport 1987 og arbeidsprogram 1988.
1986	Rapport 6/86 Orientering om forurensningsloven		
1986	Rapport 8/86 Tilstand i kommunale renseanlegg		

1988	Rapport 5/1988 Verneplan IV for vassdrag. Gjennomgang av verdier - Grytelva.	1990	Rapport 2/1990 Mindre lakse- og sjøørretvassdrag i Sør-Trøndelag.
1988	Rapport 6/1988 Verneplan IV for vassdrag. Gjennomgang av verdier - Grytdalselva	1990	Rapport 3/1990 Miljøhensyn i jordbruksområdene
1988	Rapport 7/1988 Verneplan IV for vassdrag. Gjennomgang av verdier - Oldenvassdraget.	1990	Rapport 4/1990 Hyttenes vannforsyning
1988	Rapport 8/1988 Verneplan IV for vassdrag. Gjennomgang av verdier - Norddalselva.	1990	Rapport 5/1990 Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1989
1988	Rapport 9/1988 UTGÅTT Gaula, Byneset, Øysand - Brekka. Tiltaksorientert overvåking - forurensnings-tilførsler. Utvidelse av rapport 9/1987.	1990	Rapport 6/1990 En ornitologisk konsekvensanalyse av Rusasetvatnet i Ørland kommune, Sør-Trøndelag, etter nedtappingen
1988	Rapport 10/1988 Forurensende og skjemmende avfallstømming i Sør-Trøndelag.	1990	Rapport 7/1990 Jerveforvaltningen i Dovre/Rondane-regionen
1988	Rapport 11/1988 Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1987.	1990	Rapport 8/1990 De frivillige organisasjoner - Et potensiale i den lokale viltforvaltning?
1988	Rapport 12/1988 Aktuelle vassdrag for settefiskproduksjon i Sør-Trøndelag.	1990	Rapport 9/1990 Arealavrenning fra jordbruksareal
1989	Rapport 1/1989 Landbrukskontrollen 1988	1990	Rapport 10/90 Elgmerkingsprosjektet i Selbu og Tydal
1989	Rapport 2/1989 Naturvernområder i Sør-Trøndelag fylke. Statusrapport pr. 1.1.1989.	1990	Rapport 11/90 En analyse av det elvenære landskapet langs Orkla
1989	Rapport 3/1989 Modell for utmarksutnytting - Meraker Brug	1991	Rapport 1/91 UTGÅTT Dovre/rondane jervregion. Årsrapport frå eit forvaltningssamarbeid mellom fylkesmennene i Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal og Oppland.
1989	Rapport 4/1989 Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1988.	1991	Rapport 2/91 UTGÅTT Bjørn, jerv, ulv og gaupe i Sør-Trøndelag 1990
1989	Rapport 5/1989 Status for den lokale viltforvaltning i Sør-Trøndelag	1991	Rapport 3/91 Årsrapport fra landbrukskontrollen 1990.
1989	Rapport 6/1989 Bruk av stålhogst i Sør-Trøndelag 1989	1991	Rapport 4/91 UTGÅTT Strategisk plan 1991 - 1995 Virksomhetsplan 1991
1989	Rapport 7/1989 UTGÅTT Landbrukskontrollen 1989	1991	Rapport 5/91 Overvåkning av 6 innsjøer/vassdrag i Sør-Trøndelag
1989	Rapport 8/1989 De frivillige organisasjoners rolle i viltforvaltningen i Sør-Trøndelag	1991	Rapport 6/91 Spesialavfall i Sør-Trøndelag
1990	Rapport 1/1990 Årsrapport VAR-seksjonen 1989		

1991	Rapport 7/91 Store rovdyr i Sør-Trøndelag og jerven i Dovre/Rondane, 1991. Bestander, konflikter og tiltak.	1994	Rapport 6/94 Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap - S-T fylke
1992	Rapport 1/92 Natur- og friluftsverdier i Hofstadeltas nedbørfelt.		
1992	Rapport 2/92 Overvåkning av lakseparasitten Gyrodactylus salaris i Sør-Trøndelag.		
1992	Rapport 3/92 Utviklingen i elgstammen i Sør- Trøndelag		
1992	Rapport 4/92 Tilstand og status for vann og vassdrag i Sør-Trøndelag (Rådgivende Biologer)		
1992	Rapport 5/92 Utkast til verneplan for sjøfugl i Sør-Trøndelag fylke		
1992	Rapport 6/92 Vurdering av drikkevannskildene i Sør-Trøndelag		
1993	Rapport 1/93 Avfallsplan for Sør-Trøndelag		
1993	Rapport 2/93 Handlingsplan for oppgradering av avfalls- plasser i Sør-Trøndelag		
1993	Rapport 3/93 Villrein og inngrep i Knutshø villrein- område		
1993	Rapport 4/93 Vern av biologisk mangfold Tema: Myrreservatene		
1994	Rapport 1/1994 Steinsdalselva Natur-, kultur og friluftslivsverdier		
1994	Rapport 2/94 Forurensningsundersøkelser i 12 vassdrag i Sør-Trøndelag		
1994	Rapport 3/94 Hvem, hva, hvor i vassdrags- forvaltningen		
1994	Rapport 4/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Skogreservatene		
1994	Rapport 5/94 Fylkesplan for utslipp til gode sjøresipienter		